

MESAJUL DE PESAH 5735

adresat de Eminentă Sa d. Șef rabin
dr. MOSES ROSEN credincioșilor mozaici
din Republica Socialistă România

Iubiți frați și surori,

Epopea libertății răsună iarăși înăuntrul căminelor noastre. Îngălbenitele file ale străvechii Hagada, povestind exodul din sclavia de acum patru mii de ani, dau grai celor mai nobile năzuințe ale contemporaneității. Cîntecele ei tradiționale le întonăm din nou, adunați în jurul mesei de Seder și printr-insele evocăm nu numai eliberarea din Egiptul de altădată, ci toate dezrobirile pe care omenirea le-a împlinit și pe care luptă să le împlinească.

Prăznuim, oare, în seara aceasta de Pesah numai o minune dumnezeiască? Ar însemna să ciuntim din măreția, din uriașa însemnatate a acestei zile festive, dacă am reduce-o numai la atât.

Pesah-ul depășește cadrul național, trece dincolo de cel religios și se situează pe planul umanității întregi, ca întrupare a celei dintîi victorii a sclavilor împotriva implacabililor.

Nu numai robii evrei, ci și frații lor egipteni, toți obidiții și umiliții pămîntului află, în noaptea aceasta, un mare și invincibil adevăr: că lanțurile robiei pot fi sfărîmate. Spre a putea stăpîni cu biciul satrapilor pe spinarea propriului popor, despoții aveau nevoie de diversivene, eterna diversivene antisemită. Ei încitau la genocid, așteptau la ură, improșeau cu veninul calomniei, căutau vicisitudini, însă nu izbuteau să-și mobilizeze propriul norod în jurul formulelor de dușmănie și crimă. Nu de jos, din rîndul truditilor, ci de sus, din cabinetele fa-ronice, venea chemarea la exterminare fizică sau spirituală. Niciăieri nu găsim vreun text biblic care să mărturisească despre vreo urmă de conflict între evrei și poporul alături de care trăiesc. Acesta din urmă era la fel de înrobît, căci de pe atunci era axiomatic că „nu poate fi liber un popor care asuprește un altul”. Dimpotrivă. Robii erau și au rămas înfrățiți, indiferent cărei seminții aparțineau sau erau forțe divine se închinau; erau sortiți aceluiași destin, aveau același dușman, sufereau din cauza aceluiași nemilos implimator. מְנוּחָה, מְנוּחָה, Muncă grea, muncă umilitoare, care amărăște viața הַחַיִּים, din care n-au văzut nici un folos pentru ei și pentru lor: o astfel de muncă e aceea a omului sau poporului redus la condiția sclaviei, înhamat la jugul exploatarei. Ei n-au clădit case pentru familiile lor, ei nu au avut „cetăți de aprovizionare pentru Faraon”. (Ieșirea, I—II). N-au plătit dări menite a contribui la îmbunătățirea vieții poporului lor. וְיִשְׂרָאֵל לֹא בָנוּ בָּתֵּי מִגְוָרִים וְלֹא בָנוּ בָתֵּי מִגְוָרִים, „spre a-și chinui prin cele ce aveau de îndurat.” (ibid).

În noaptea aceasta se prăbușește tirania! Itinerariul umanității nu cunoaște cale întoarsă.

De atunci, noi n-am uitat victoria ce am reperat-o în această noapte, chiar dacă nenumărați au fost despoții care s-au aruncat asupra-ne, imbrăcînd diverse veșminte, întrebunînd felurite lozinci, recurging la arme noi din arsenalul calomniilor antisemite. De atunci, am luptat, am singerat, ne-am jertfit mereu pe altarul libertății umane. De atunci nu numai odată pe an, de Pesah, ci în fiecare zi, מִיָּמֵינוּ, în fiecare noapte, הַלַּיְלָה, în viața noastră cotidiană, הַיּוֹמִים, și în cea a idealurilor mesianice לְהַבְרִיא לְיוֹמֵי הַמָּשָׁח, ideea de libertate a rămas însăși rațiunea noastră de a fi.

Iată pentru ce masa în jurul căreia ne așezăm în această seară se numește Seder, adică ordine: o masă care vestește vremurile în care haosul va înceta, în care o ordine a dreptății și a libertății va domni pe acest pămînt.

Iată pentru ce noaptea aceasta se numește לַיְלָה שֶׁבִּיְרֵידָה, „noapte de veghe”, căci veghem mereu, și această veghe este sfîntă, căci e însăși a lui Dumnezeu, a Aceluia care „cel ce veghează asupra lui Israel”. Veghem ca libertatea cucerită să nu fie smulșă de nici un despot, veghem ca cele ce s-au întimplat, dramele fără de număr ce le-am străbătut, să nu se mai repete, veghem ca să nu mai fim robii nimănui.

Iată pentru ce ultimul verset din Hagada ne vorbește despre וְשִׁחַתְתִּים וְשִׁחַתְתִּים, venirea lui Dumnezeu care va nimici ingerul morții”. Hagada, povestea „in-unui calvar fără de seamă, epopea unui eroism unic, ne ofește credința că „cegerul morții” nu-și va mai filia negrele sale aripi asupra umanității întregi, că cel mai nobil idealuri ale noastre și ale tuturor popoarelor se vor împlini și pe prăznuiri-vor Seder, ospățul vieții, toți, oamenii, toate noroadele.

Binecuvîntați fiți cu toții, iubiți frați și surori, credincioși ai Torei care se numește חַיִּים — libertate: חַיִּים חַיִּים חַיִּים, binecuvîntați fiți cu toții cei ce învațați slova cea sfîntă care a scris, pentru prima oară, cronica luptei pentru libertate: binecuvîntați fiți în munca voastră, în căminele voastre, în idealurile și năzuințele voastre.

Cu tradiționala urare
HAG KASER VESAMEIAH!
Dr. MOSES ROSEN
Șef-rabinul cultului mozaic
Președintele Federației Comunităților Evreiești (M)
din Republica Socialistă România

Plecarea în străinătate a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua de 9 martie a.c. d. Șef rabin și d-na dr. Rosen au plecat în Elveția, unde Eminentă Sa va lua parte la ședința consiliului de conducere a Joint-ului, în vederea stabilirii bugetului acțiunii de asistență pe anul 1975.

Pe aeroportul internațional Otopeni au venit să conducă d-nii: Daniel Segal, președinte și Martin Băluș, vicepreședintele Comunității evreilor din București; prim-rabin I. M. Marilus, președinte de temple și sinagogi, funcționari ai F.C.E. și Comunității bucureștene etc.

Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen ales deputat în Marea Adunare Națională

La alegerile din 9 martie a.c. Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a fost reales deputat în Marea Adunare Națională.

În preajma alegerilor, Eminentă Sa a avut întâlniri cu alegătorii din circumscripția electorală nr. 5 din Capitală, unde a candidat. În ziua de 3 martie a.c., în Sala tineretului din str. Turturele, a avut loc o adunare publică în cadrul căreia cetățenii și-au exprimat adevărate deplină față de programul cuprins în Manifestul Frontului Unității Socialiste, hotărîrea de a-și da votul candidaților F.U.S.

Două măsuri ale timpului

Atunci cînd Moșe a fost chemat să îndeplinească misiunea lui mărească și grea — eliberarea evreilor din sclavie — Domnul nu a spus nimic cu privire la termenul precis al acestei eliberări. În acel imens desert, în momentul chemării divine, două priorități, două feluri se impuneau: pregătirea lui Moșe pentru misiunea lui și actul însuși de eliberare a poporului.

În geneza iudaismului, timpul a fost întotdeauna luat în considerare. „La anul pe vremea aceasta am să vin pe la tine și Sara va avea un fiu!” (Geneza 18—14). Timpul este reprezentat aici cu ajutorul a două expresii: „lamoed”, timp fixat de Domnul și „eit haia”, aceiași perioadă sau același timp al anului. Acest atribut al timpului a fost pus în evidență pentru a marca destinul personal al lui Avraam și al Sarei, cu toate că acest destin devine istoric o dată cu dezvoltarea monoteismului acestui prim cuplu evreiesc. Mai înainte însă, în timpul unui somn profund, cînd se simțea cuprins de întinerire și înfricoșare, Avraam avusese o revelație, „...Și atunci a zis Domnul către Avraam: Să știi bine că urmașii tăi vor pribeji în pămînt străin, unde vor fi robi și ai apăsați patru sute de ani” (Geneza 15—12,13).

Timpul fixat pentru șederea poporului evreu în Mișraim este deci evocat. Trebuie ca Avraam să fie legat de acest viitor al cărui început se va realiza în cea de-a patra generație a sa (după moartea lui Iosef, stră-nepotul său).

Cum am subliniat, în timpul revelației tușului care ardea, Domnul n-a dezvoltat lui Moșe durata luptei pentru ieșirea din robie. Alte dimensiuni se prezentau: 1. Participarea directă a providenței divine („Iată, strigătele lui Israel au ajuns pînă la mine, și eu am văzut suferințele ce le îndurau”) 2. Rolul lui Moșe în lupta pentru ieșirea din sclavie („Acum du-te, te voi trimite la Faraon și vei scoate din Mișraim poporul meu”) 3. Intrarea poporului evreu ca entitate distinctă pe scena istoriei.

Cu toate că inexistență în termeni expliciți, dimensivitatea timpului este prezentă aci. Pentru a ilustra mai bine aceea-

stă dimensiune vom recurge la evocarea unei mici povestiri talmudice. Un înțelept a întrebat o fetiță de la țară care este drumul cel mai lesnicios pentru a ajunge la orașul apropiat. Fetița a răspuns: „Există două drumuri-unul este scurt și

Sederul și pregătirile de Pesah, gravură germană din anul 1748.

lung, celelalte este lung și scurt”. Înțeleptul s-a enervat și a întors spatele fetiței... Dar, după puțin timp, a înțeles că micuța îl îndrumase foarte bine. Drumul scurt și lung era cel care ducea repede la oraș, însă erai nevoit apoi să traversezi o grădina mare, ceea ce îți lua încă o bună bucată de timp. Drumul lung și scurt era cel mai îndepărtat, dar te ducea direct în inima orașului.

Cele două noțiuni ale timpului „scurt și lung” se loveau unul de altul, fără însă a se înlătura unul pe altul, pentru a atinge un fel precis și prețios: ieșirea.

Timpul luptei pe care au dus-o Moșe și Aron părea a fi scurt, dar el s-a prelungit. Înima lui Faraon s-a îndrăjit din ce în ce mai mult, cu toate promisiunile făcute lui Moșe. Timpul era scurt și lung... Scurt, pentru că se știa că eliberarea va surveni cu orice preț. Lung, pentru că trebuia să se arate opresorilor că Domnul și profetul Său aveau la dispoziție un neîmpușcabil izvor de mijloace pentru a înfrînge forța asupritorilor ce se credea nelimitată. Timpul era lung — în mod necesar prelungit — pentru a permite poporului evreu să creadă fără limite în libertatea sa și să se regăsească spre a-și redobîndi identitatea pierdută în anii de împilare și suferințe. Timpul lung trebuia, de asemenea, să permită prescrierea și celebrarea sărbătorii de Pesah. Fapt de necrezut! Totul cerea grabă, căci în orice moment Faraon putea să revină asupra promisiunii sale de eliberare. Cu toate acestea Domnul le-a spus lui Moșe și Aron: „Luna aceasta să vă fie începutul lunilor, să vă fie întîia între lunile anului. Spune dar la toată obș-

(Continuare în pag. III-a)

Noul președinte al comunității evreiești din Moscova

Cu prilejul sărbătorii de Purim 5735, Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a primit o călduroasă scrisoare de felicitare din partea oComunității evreilor din Moscova.

Cu acest prilej s-a comunicat alegerea unui nou președinte al acestei comunități, în persoana d-lui M. Tandelnik (Moșe ben Efraim Hacohen).

Transmitem noului președinte al Comunității evreilor din Moscova urări frățești de succes în îndeplinirea misiunii sale sfinte.

EUGEN RELGIS OCTOGENAR

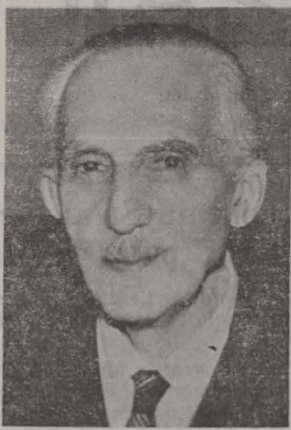
Ce prodigioasă activitate pe tărîmul culturii — sub semnul universalității și al păcii, al umanității — a desfășurat acest scriitor, care împlinește acum 80 de ani de viață. O viață cheilită, cum scrie el undeva, cu „setea sufletului, foamea inimii și insomnia cugetului”...

Răsfoiesc bogatul fișier al operei sale de la Biblioteca Academiei Române și dau de primele volume: *Triumful Nefinției* (Fantezii, Iași, 1913), de placheta cu poeme și „15 desene de autor” (Buc., 1915), de romanele de introspecție *Petru Arbore* (3 vol. Buc., 1924) și *Glasiuri în surdina* (1927), acesta din urmă avînd ca motto cuvintele lui Beethoven: „Prin pătimire la bucurie” — apoi numeroasele volume de eseuri, critică și studii sociale, — toate grevitînd în jurul preocupărilor sale de o viață. Dau de volumele cu interviuri și călătorii: *Popasuri la mari europeni* (1945), *Zece capitale* (1946), găsesc revistele pe care le-a fondat și cărora le-a dat aceleași titluri grătore: *Umanitatea* (care apare la Iași, în 1920, cu colaborarea lui T. Argezei, F. Aderca, Petre Andrei, Ion Barbu, Andrei Brăniște (Tudor Teodorescu-Brăniște), B. Fundoianu, C. I. Parhon, Al. Philippide, Ionel Teodorescu, Ion Vineu, A. Dominic, I. Peltz, Steuerman-Rodion, Tudor Vianu. Împreună cu Ion Pas figurează la conducere, pe frontispiciul revistei *Cugetul liber* (care apare de la 1 noiembrie 1927 pînă în august 1928) și în paginile căreia semnează Gala Galaction, Panait Istrati, Lotar Rădăceanu, Barbu Lazăreanu.

A treia revistă de sub conducerea sa se numea *Umanitarismul*, din care apar 20 de numere (iulie 1928-iunie 1930). În ce privește prezența sa în celelalte publicații ale epocii, *Dictionarul de pseudonime și criptonime ale scriitorilor și publicațiilor române* de Mihail Straje (Editura Meridiane, Buc., 1973), enumeră în dreptul numelui lui Eugen Relgis aproape toate publicațiile democratice ce au apărut în perioada dintre cele două războaie mondiale.

După 1944, colaborează la *Era Nouă* și *Libertatea*.

Munca sa de traducător din limba germană e la fel de prețioasă, de fecundă. Eugen Relgis a privit todeauna umanitatea ca un tot, asemenea unui arhitect care înalță un grandios edificiu și îl con-

templă în perspectiva ansamblului, al întregului. Să nu uităm că a absolvit școala de arhitectură... De altfel a și scris, în zilele de dinaintea primului război mondial, articole tratînd despre specificul național în arhitectură și despre nevoia construirii de locuințe muncitorești (în *Dimineața*, *Rampa* și *Opinia*).

„Ezasperat de acele ziduri mute ale limbilor necunoscute”, el a militat pentru o limbă internațională (esperanto), dar, mai practic, s-a înhamat și la truda de a traduce în românește un filozof ca Nietzsche, un biograf ca Emil Ludwig, un scriitor ca Ștefan Zweig, un romancier ca Jacob Wasserman. În această delicată truda de a găsi echivalente românești unor texte din altă limbă, Eugen Relgis s-a simțit — ca de altfel în toată viața lui de gândire și acțiune — un cetățean al universului... El scrie: „Cînd Dumnezeu a amestecat limbile noroadelor care au vrut să înalțe pînă la dînsul turnul aroganței și dominației pămîntene, el le-a trimis un semn al puterii veșnice — care e unitară în armonia ei cosmică...”

Firav, suferind de surditate (romanul său autobiografic apare tradus în franceză, în 1939 sub titlul *Miron le sourd* — cu un Cuvînt înainte de Ștefan Zweig și o introducere de Philéas Lebesgue), Eugen Relgis a funcționat ani de-a rîndul ca

gen Relgis a funcționat ani de-a rîndul ca buna căruia conferențiu oameni de seamă ai epocii.

În cartea sa de eseuri *Coloane printre ruini — probleme de conștiință* (Buc., 1921), la capitolul „Revizuire de expresii”, el scria: „N-am timp!...” Cu expresia aceasta ne sîrăcim, ne nimicim chiar, adevăratul timp de care dispunem. Căci timpul îl avem numai pentru ceea ce vom, putem și trebuie să săvîrșim. Putem spune că existența lucrurilor atrîne de timpul de care „dispunem” pentru ele... De-am putea închide infinitățile vitale în nesfîrșitul Timp, mîrginit de sîrmanul om într-un timp social, zorit și nemilos! (pag. 200).

Și Eugen Relgis a reușit să capteze, în opera sa, „infinități vitale” care l-au purtat pînă în creștetul acestor 80 de ani de viață rodnică.

S-a născut la Piatra Neamț și imaginea frumosului oraș de munte al Moldovei o va evoca cu „Depărările albastru încoțate, cu profilurile vag suprapuse ale Ceahlăului”, cu lunca Bistriței, cu Cernegura care „se înalță spre cer, cu pieptul ei stufos: pădure cu picioarele stîncose infipte în albia răcoritoare”. „Cînd plecam de la liceu, mă abăteam și eu cîteodată prin ulița din poalele Cozlei, spre sinagoga de mai multe ori centenară, pe jumătate îngropată, scundă ca un bordei din basme — dar sala de rugăciune părea spîrșită de mirajurile credinței... Lîngă străvechea sinagogă din poalele Cozlei am poposit pentru cea din urmă oară, în 1911, odată cu cortegiul, unit într-o jale mută care ducea pe bunicul meu spre locul de veci...” (Strămoșul sau „David gugușmanul”, *Cugetul liber*, An I, Nr. 7, iunie 1928).

E același bunic, pe care Eugen Relgis îl va evoca odată cu amintirea tatălui, în poezia *Lîngă un mormînt*, datată București 1939. Această frumoasă poezie, de o pătrunzătoare rezonanță, a fost tipărită în volumul *Ultime poeme* („Biblioteca Evreiască”, București 1941) — apărut în 1967, în traducere, de titlul „Ultimos poemas, version castellana” de Pablo R. Troise, în Uruguay, la Montevideo — unde trăiește octogenarul poet, din anul 1947.

Editura în care a apărut se numește *Ediciones „Humanidad”*. Poetul n-a uitat emblema sa preferată și, bineînțeles, nici profesia sa de credință. Ea răsună, ca un leit-motiv, în poezia amintită în întreaga sa creație.

ANGHEL CORBEANU

„Le Monde” despre un roman inspirat de viața lui Maimonide

În editura pariziană Le Seuil a apărut romanul lui Herbert Le Porrier „Medicul din Cordova”, inspirat din viața strălucitului erudit talmudist și om de știință din secolul al XII-lea Moise ben Maimon-Maimonide. Ziarul „Le Monde” consacră acestei apariții o amplă prezentare, sub titlul „Așa a vorbit Maimonide...” și sub semnătura lui Raymond Jean. Reproducem din această prezentare:

Maimonide? O figură în același timp monumentală și ciudată în constelația gândirii și a științei. L-am numit pe Moise ben Maimon, denumit și Abou Amram ibn Abd Allah, cunoscut mai ales ca Maimonide, supranumit de scolastici creștini Vulturul sinagogii, născut la Cordova în 1135, medic și filozof evreu.

Cum l-a înținit contemporanul nostru, medicul Herbert Le Porrier, pe celebrul medic din Cordova celui de-al XII-lea secol? Preumblîndu-se într-o zi prin capitala andaluză și traversînd vechiul cartier evreiesc — Juderia — el a văzut în mijlocul unei mici piețe inundată de flori, bustul unui personaj cu privirea de vultur: Maimonide, căruia orașul natal îi aducea un tardiv omagiu. De ce a făcut Porrier din Maimonide un personaj de roman? Răspunsul îl găsim în însuși conținutul și maniera de creație a acestei cărți, scrisă în spiritul unei tradiții literare vîl. Prin reconstituirea lucrurilor și monumentelor privilegiate ale istoriei, sau mai precis ale civilizației, o personalitate de geniu ne vorbește, se exprimă, reînvie pentru noi timpul și epoca sa, ne dă o lecție etern valabilă de morală, de înțelepciune, de observație critică și de artă de a trăi.

Momentul și locul alese aici sînt realmente excepționale. Andaluzia și, mai ales, Cordova secolului al XII-lea erau un centru de înfloritoare civilizație. În oraș, cartierul evreiesc, cu tumultul și culoriile sale: „Iată Juderia, cu străzile drepte, acoperite cu plăci din piatră gris. Multime de oameni pășesc grăbiți cu un mers suplu, strecurîndu-se adesea printre căruțe și catfri de povară. La fiecare colț răsuna zgomotul sacadat al războaielor de țesut, loviturile înăbușite ale ciocanelor care modelează cuprul, țuiful foalelor forjei, hîrșitul răzuitoarelor dogariilor...”

Dincolo de Cordova bazinul mediteranean se întinde în toată splendoarea lui.

Marea, care l-a purtat adesea pe Maimonide, din pelerinare în război și din război în exil, la Toledo, la Almeria, la Fez, la Akko (anticul Saint Jean-d'Acre), la Alexandria, la Fostat unde și-a scris memoriile.

Peregrinări aproape nesfîrșite. Destin mareț și straniu al unui om născut totuși pentru studii perpetue și viață sedentară. Fiu al judecătorului Maimon, model de rigoare și de integritate, martor al vieții comunităților evreiești ale timpului său; discipol al lui Averroes, căruia îi schitează, de altfel, un strălucit portret; elev al doctorului Avensole, care îl învață anatomia și arta bisturului; adolescent trăind în casa unchiului său, Joad, care îi însușea feroarea credinței, Maimonide trăiește în mijlocul unei societăți cu oameni mărunți și personalități deosebite, în mijlocul unei explozii de grădini și jeturi de apă, unde parfumul portocalilor se amestecă cu mirosul cârnii, într-un echilibru instabil de voluptate și de cruzime.

Dar Cordova adolescenței se estompează repede și lasă locul descoperirii Marocului, Galileei sau Egiptului. În cursul peregrinărilor, Maimonide continuă să muncească, să reflecteze, să se desăvîrșescă în arta medicinei și să atingă culmi ale filozofiei, așa cum o face în „Ghidul răzăciților”, lucrare unică în genul ei, care a fecundat filozofia occidentală, înainte de Descartes, înainte de Leibniz.

Aici, în acest roman al lui Porrier, Maimonide ne vorbește, își istorisește viața. Interesul, marea interes al acestei cărți, stă în faptul că auzim glasul unui mare om, glasul său limpede, drept, senin. Se întîmplă foarte rar ca înțelepciunea și sensibilitatea să se împletească atît de strîns și de armonios într-o singură voce. Rațiunea reușitei portretului viu făcut de medicul-scriitor eruditului din Cordova, stă, poate, în faptul că Maimonide nu vorbește în gol, ci se adresează unui interlocutor, unui discipol, unui fidel de departe, care nu este altul decît foarte atentul autor-cititor sorbin-

du-i șirul gîndurilor inaripate și profunde: „Tu, care ai fost elevul meu și care mi-ai devenit profesor, în îndepărtata ta Provence sălbatică, te conjur să păstrezi în profunzimile inimii tale revelațiile pe care ți le voi face”. Această apropiere, de la suflet la suflet, acest dinamism al cuvîntului înțeles și împărțit care străbate textul, dă cărții lui Porrier o vibrație și o căldură deosebite.

Romancierul — căci avem, fără îndoială, în față un excelent roman — și-a luat toate libertățile și, în același timp, toate garanțiile pe care i le permitea genul.

Foarte bine pregătit în domeniul istoriei epocii respective, folosind cu abilitate și chiar cu măiestrie citate și descrieri ale vremii, reținînd fapte sugestive, el a reușit să dea în fiecare moment un continuu elan ficțiunii, sprijinindu-se solid pe realitate. Romanul său este în același timp real și plin de imaginație. Imaginație care constă, înainte de toate, în a reconstitui un univers, culorile sale, decorurile sale, peisajele sale. Dar, mai ales forța imaginației de a se proiecta — căci aceasta este, fără îndoială cheia cărții — într-un om de geniu, în reacțiile și limbajul unui om care a trăit într-o altă epocă, îndepărtată, dramele vieții și ale morții, contradicțiile păcii și violenței, problemele științei și ale comunicării cu semenii. Această transpunere, această experiență impune o lucidă gândire critică. Filozofia lui Maimonide? O prezintă el însuși: „Ea este foarte simplă și decurge, în mod firesc din teoria mea. Ea constă în a menține sau a repara persoana umană în situația de echilibru, într-un mediu sănătos, a o proteja împotriva turpitudinilor altor oameni, a o pune în gardă împotriva de-reglărilor de tot felul”.

Herbert Le Porrier a reușit să scrie o carte bună ale cărei aparente efecte de „distanțare” ne readuc la multe din întrebările ce ni le punem ca oameni ai secolului nostru.

A 90-A NAVĂ

Pavilionul românesc a fost arborat pe cea de-a 90-a navă intrată în dotarea flotei maritime comerciale. Este vorba de cargoul „Olănești”, de 7500 tdw, construit la Șantierul naval Galați. Numai în primele 45 de zile ale acestui an au fost înmatriculate în registrele navale ale României patru noi vase specializate în transportul mărfurilor.

„GRANULIT”

Specialiștii din domeniul construcțiilor folosesc, pentru prima dată în țară, un înlocuitor al balastului și nisipului-granulit. Elementele de construcție care au la bază granulit sint mult mai ușoare, în comparație cu cele care au în compoziție balast și nisip. Față de procedeul clasic, se obține o economie de circa 20 la sută la consumul de oțel-beton și de ciment. În plus, prin proprietățile sale, granulitul permite turnarea betoanelor fără întrerupere, ceea ce permite scurtarea termenelor de execuție a construcțiilor.

SALONUL CĂRȚII

În sala Dalles din București a fost organizat cel de-al V-lea Salon național al cărții. Cele peste 3000 de exponate au oferit o privire sugestivă asupra vastei activități editoriale din România. În anul 1974 au apărut peste 4000 de titluri, într-un tiraj de peste 60 milioane de exemplare. Cartea în limbile naționalităților conlocuitoare, bogat reprezentată, reflectă încă o dată condițiile de deplină egalitate de care se bucură manifestarea personalității creatoare a tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate.

TRANSPORTUL URBAN

În anul în curs rețeaua transportului urban românesc va cunoaște o dezvoltare remarcabilă. Parcul de autovehicule pe ansamblul centrelor urbane va spori cu încă 1600 autobuze, 150 troleibuze, 50 trenuri de tramvaie și 1000 de autotaxime din producție internă. La acestea se vor adăoga un important număr de autobuze de foarte mare capacitate provenite din import. Se prevede creșterea capacității de transport cu 15 la sută în comparație cu anul 1974.

CREDITE PENTRU LOCUINȚE

În scopul sprijinirii unui număr crescînd de cetățeni în vederea construirii de apartamente proprietate personală sau a cumpărării locuințelor pe care le dețin cu chirie din fondul locativ de stat, Casa de Economii și Consumațiuni va acorda în acest an credite în valoare de 9,2 miliarde lei. Cu sprijinul statului în credite și execuție, se vor construi în 1975 peste 48 000 de apartamente proprietate personală.

INSTITUT

În apropierea Piteștiului se construiește o adevărată stație-pilot a viitorului: Institutul pentru tehnologii nucleare. Acest mare și ultramodern complex de cercetare științifică va cuprinde numeroase laboratoare, instalații importante de cercetări și încercări tehnologice, construcții auxiliare, o colonie de locuințe pentru personalul Institutului.

Evreii din Luxemburg

Anuarul evreiesc american ediția 1974, care cuprinde date mai recente despre populația evreiască din lume, relevă, printre altele, că în Luxemburg trăiesc actualmente 1000 de evrei.

Nu există indicii cu privire la data stabilirii primelor familii evreiești în Marele Ducat de Luxemburg. Cele mai vechi documente care atestă existența lor pe acele meleaguri datează din anul 1276. În tot cursul evului mediu, evreii au trăit într-un ghetu, având o stradă evreiască, un cimitir și o sinagogă. Ulterior, se pare că cimitirul a fost scos din uz, căci la începutul secolului al XIX-lea, evreii din Luxemburg își înghumau morții la Freudenburg, în Lorena.

În anul 1370, Wenzel, duce de Brabant și Luxemburg, a expulzat populația evreiască din țară, unde s-au întors abia peste 50—60 de ani. În timpul cit ducatul a fost sub stăpânirea spaniolilor, adică de la 1555 și pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, se pare că evreii — cu excepția unor marani — au ocolit Luxemburgul.

În 1830, cînd Marele ducat de Luxemburg a devenit independent, comunitatea evreiască, care pînă atunci făcea de consistoriu din Treves și de cel din Maestricht, a devenit de sine stătătoare. A luat ființă un rabinat, primul deținător al jefului rabinic din Luxemburg fiind dr. Samuel Hirsch. În 1894 s-au construit noi sinagogi în orașele Luxemburg și Esch.

Comunități evreiești mai există, în afară de Luxemburg și Esch la Ettelbrück, Grevenmacher, Esch și Medernach, iar cîteva grupuri de evrei trăiesc în localități rurale.

Anticul oraș Dan...

În anticul oraș Dan sau cum e denumit în Biblie, Laiș, a luat sfîrșit cel de-al șaselea sezon de săpături arheologice. Zona orașului descoperită aici făcea parte din zidul care a fost ridicat de Jerobeab, care s-a răzvrătit împotriva regelui Solomon și a fost proclamat cel dintîi conducător al triburilor nordice. Această parte a orașului fusese un important centru al vieții publice și religioase. A fost descoperită o estradă pe care se afla fie tronul regal, fie o statuie divină. În cele patru colțuri ale podiumului se află suporturi de coloane care susțineau, probabil, un baldachin al tronului. Întregul dispozitiv corespunde descrierii biblice. În această regiune au fost descoperite vase din perioada miceniană, datînd din secolul al XIV-lea î.e.n. precum și cosmetice, lămpi pentru arderea uleiurilor, veselă, de unde se poate trage concluzia despre existența unor strînse relații economice între Iudeea antică și celelalte țări din epoca amintită.

Album

Pictorul și graficianul Benn a expus în saloanele Cercului Cultural din Paris un număr de 110 acvarelle inspirate din „Cîntarea cîntărilor”. Artistul a lucrat la această „serie tematică” timp de 17 ani. Cele 110 acvarelle urmează să apară într-un album special ce va fi editat în 1000 de exemplare.

meridiane

Urmașii lui Diego de Padilla

Întocmai ca în alte țări ale Americii de sud, primii evrei care s-au stabilit în Argentina au fost marani, sperînd să scape de persecuțiile religioase. Speranțele acestora, se știe, nu s-au vădit justificate. Și în cazul Argentinei, primele documente care atestă o prezență evreiască sînt sentințele pronunțate de tribunalele inchișitoriale. Cea dintîi victimă evreiască a inchișției pe meleagurile argentine a fost Diego de Padilla, condamnat de un tribunal inchișitorial la Mendoza, în anul 1579. Arhivele inchișției din perioada imediat următoare relevă desfășurarea unor procese în care au fost implicați aproape 100 de marani. Cercetări efectuate sub auspiciile centrului de studii iudaice de pe lîngă Universidad Nacional del Litoral, indică existența, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, a unui număr de circa 200 de familii evreiești.

În primele decenii ale secolului al XVII-lea, s-au stabilit la Buenos Aires și Mendoza un grup masiv de coloniști portughezi proveniți din Brazilia. Printre aceștia se afla un important număr de evrei — după unele surse, circa 400 de familii — care s-au adaptat repede în circuitul social și economic. Din rîndurile lor, merită a fi amintit maranul Francisco de Vittoria, om de vastă cultură și, în același timp, pionier al industriei argentine. El a înființat, în anii 1622 și 1635, primele fabrici de zahăr și de postav din Argentina iar către sfîrșitul vieții a fost administrator general comunal (primar) la Tucuman.

Numărul evreilor, majoritate marani, nu a crescut în secolul al XVIII-lea. Potrivit unor date din anul 1795 trăiau pe atunci în Argentina 750 de familii evreiești. Din rîndurile lor s-au remarcat participanți activi la luptele pentru independența țării. În cronicile timpului este citat tînărul general evreu Luis Brie, care a jucat un rol important în victoria obținută în bătălia de la Caseros din anul 1852 de armatele generalului Urquiza, erou al războiului pentru independență. În rîndurile armatei argentine în războiul din Paraguay și așa numita „campanie din desert” au luptat 52 de ofițeri evrei. În aceeași perioadă, de afirmare a independenței argentine, inginerul explorator Iulius Popper originar din România, s-a remarcat ca unul dintre pionierii colonizării sudului țării; explorările sale au jucat un rol important în procesul de cunoaștere și valorificare a unor întinse zone ale Argentinei.

Aproximativ din aceeași perioadă, mai precis din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, datează și primele indicii de viață comunitară. Cea dintîi casă religioasă evreiască, recunoscută în mod oficial, a fost efectuată în mai 1860, ea fiind autorizată printr-o hotărîre a Tribunalului Suprem. Marani care și-au afirmat credința străbună, evrei proveniți din Anglia, Franța și Germania — în total 400 de familii — au constituit în octombrie 1862 Congregația Evreiască din Republica Argentina, prima entitate comunitară evreiască de pe meleaguri argentine.

Începutul secolului actual a fost marcat printr-o succesiune de evenimente care au dus la dezvoltarea vieții comunitare. O dată cu sosirea unor grupuri de evrei din Europa și din Orientul Apropiat, au fost constituite noi comunități. În 1901 lua ființă la Tucuman comunitatea sefaradă a evreilor proveniți din Maroc. Doi ani mai tîrziu era constituită la Mendoza Comunitatea sefaradă latină care grupa la început 100 de familii provenite din Europa occidentală și căreia i s-au alăturat ceva mai tîrziu numeroase familii venite din Turcia, Cipru, Siria. În 1911 era constituită la Cordoba cea dintîi comunitate askenază, grupînd circa o sută de familii provenite din Europa răsăriteană.

Ceea ce a caracterizat în mod deosebit viața obștei evreiești din Argentina în primele două decenii ale secolului nostru a fost crearea unor comunități în mediul rural. O primă colonie agricolă evreiască a fost înființată în anul 1899 în provincia Santa Fe. Ea s-a dezvoltat repede,

transformîndu-se într-o mare așezare rurală denumită Moiseville. Marea majoritate a celor veniți între anii 1900—1920 din țările Europei răsăritene s-au stabilit în colonii agricole ale căror număr se ridica în anul 1924 la 28, cu o suprafață de 650 000 de hectare, reprezentînd aproape 3 la sută din terenurile cultivate ale țării la acea dată. Aceste așezări agricole au adus — cum remarcă în a sa „Privire panoramică asupra dezvoltării economiei argentine” Manuel Fernandez — „o contribuție dintre cele mai active și mai importante la dezvoltarea agriculturii argentine și la introducerea unor metode eficiente de cultură agricolă”.

În perioada dintre cele două războaie mondiale noi grupuri de coreligionari, în special din Europa, s-au stabilit în Argentina. Această perioadă, de creștere numerică remarcabilă a comunităților, a coincis cu dezvoltarea vieții comunitare și cu crearea unui șir de instituții comunitare. Amintim, printre acestea, Asociația Mutuală Evreiască din Argentina, organizată după modelul organizațiilor de asistență din sinul comunităților din Europa răsăriteană, Delegația Asociațiilor Evreiești din Argentina, reunind toate instituțiile culturale evreiești, „Uniunea Lumina Eternă” care grupa instituțiile de educație religioasă ale tuturor comunităților, indiferent de rit, „Asociația comunităților sefarde” etc. Întreaga această viață instituțională reflecta continuitatea iudaică în sinul comunităților din Argentina.

Actualmente se apreciază că obștea din Argentina numără circa 500 000 de membri. Ea este cea mai mare din America de sud și una din comunitățile mari din lume. Cele patru comunități din Buenos Aires — Comunitatea askenază centrală, Comunitatea sefarzilor originari din Europa răsăriteană, Comunitatea sefarzilor originari din Maroc și Comunitatea sefarzilor originari din țările arabe — numără circa 90 000 de familii cu aproximativ 350 000 de persoane. Alți 150 000 de coreligionari formează comunități în diferite orașe din provincie, dintre care cele mai importante sînt: Rosario (15 000 de membri), Cordoba (10 000) Santa Fe y La Plata (9000), Tucuman (7000), Bahia Blanca (7000), Mendoza y Mar del Plata (6000), Parana (5000), Resistencia (3000), Moiseville y Rivera (3000), Corrientes y Salta (2500). Aproape 20 000 de coreligionari trăiesc în micile comunități din așezările agricole.

În rîndul comunităților pulsează o bogată viață religioasă. În întreaga țară funcționează 72 de sinagogi. Principalul lăcaș de rugăciune din Buenos Aires, Templo de la calle Libertad, construit

DOUĂ MĂSURI
ALE TIMPULUI

(Urmare din pag I-a)

tea fiilor lui Israel că în ziua a zecea a lunii acesteia să-și ia fiecare din capii de familie un miel, cîte un miel de familie să luai fiecare...” (Exodul 12—1,3). Astfel, era timp pentru decretarea sărbătorii, pentru reunirea întregii obști și pentru prăznirea Pesah-ului iniția oară în istoria evreilor, și aceasta în țara unde erau încă sclavi.

Dar, pe de altă parte, fiii lui Israel erau grăbiți, trăiau într-o stare de înfrigurare și alarmă. Timpul devenea limitat, deci scurt. „Să aveți coapsele încinse, încălțămînta în picioare și toiegele în minile voastre...” (Exodul 12,11). Astfel a trebuit ca, în vederea drumului lung și greu, pîinea să fie coaptă în marea grabă, pîinea nedospită, pîinea gabei.

Așadar, toate dimensiunile timpului au lucrat în armonie pentru eliberarea din sclavie: timpul nefixat, timpul lung și timpul scurt.

În anul 1862 este unul din cele mai impunătoare edificii de acest gen din America de sud.

Creat în anul 1970, Comitetul Sinagilor din Argentina se preocupă de întreținerea lăcașurilor de rugăciune și de întreaga viață spirituală-religioasă desfășurată în această arie. La Tucuman funcționează Seminarul rabinic Latino-american unde sînt pregătiți rabini și deservanți de cult. În cadrul Seminarului teologic care a fost înființat în 1973 la Buenos Aires sînt înțute cicluri de prelegeri pe teme privind viața religioasă evreiască, talmudul și halaha.

Interesul obștei pentru cultura iudaică, pentru literatura idiș și ebraică, îi răspund instituții comunitare specializate. Institutul de studii iudaice „Hamidrasha haivrit” din Cordoba desfășoară o activitate laborioasă de promovare a valorilor spirituale evreiești. În cadrul acestei instituții ca și în cadrul Institutului evreo-argentinian de cultură, care funcționează la Buenos Aires, sînt organizate cursuri de un an și de doi ani pe teme de istorie a evreilor, filozofie iudaică, limbă și literatură ebraică. În același cadru se desfășoară simpozioane, prelegeri, seri literare. Cercurile culturale „Hefetz Haim”, existente în principalele comunități au ca principală arie de activitate cursurile de limba ebraică și idiș. „Centrul de cultură evreiască” al celor trei comunități sefarde din capitala argentiniană se preocupă de organizarea manifestărilor artistice și culturale menite să promoveze literatura și arta evreiască. În cadrul acestui centru își desfășoară activitatea două formații de teatru idiș de amatori, două coruri, o formație de muzică de cameră și o orchestră simfonică.

Sub egida Federației Comunităților Evreiești din Republica Argentina se desfășoară o bogată activitate editorială. În editura Acervo Cultural din Buenos Aires a fost publicată ediția bilingvă (ebraică — spaniolă) a Talmudului din Babilon. O ediție similară, bilingvă, a Pentateuhului a apărut în aceeași editură în anul 1974. Tot anul trecut au apărut ultimele două volume din seria operelor complete de Salom Alehem, în idiș. Un eveniment editorial în viața obștei, l-a constituit începerea publicării, în cursul anului trecut, sub egida „Institutului de studii iudaice” a două colecții pe teme „Pagini din istoria comunităților evreiești în America latină” și „Mari figuri ale iudaismului”.

A devenit tradițională, organizarea în fiecare an, în luna iulie, în sala mare a Clubului cultural „Las Heras” din capitala argentiniană a „Expoziției cărții evreiești din America latină”. În domeniul acesta de cultură — al cărții evreiești — este de remarcat faptul că biblioteca Centrului de Studii Iudaice din Buenos Aires, cu un fond de aproape 300 000 de lucrări pe teme de iudaică, este cea mai mare instituție de acest gen din America de sud. Înaugurată în anul 1971, biblioteca „Jose Mendelson” din Rosario posedă una din cele mai bogate colecții de lucrări pe teme de muzicologie evreiască.

În Argentina apar două cotidiane în limba idiș — „Idische Zeitung” și „Die Presse” — precum și o revistă lunară idiș, „Davke”, dedicată problemelor de filozofie iudaică. Apar, de asemenea, două publicații săptămînale în limba spaniolă, „Mundo Hebreo” și „La Luz”, ambele editate de comunitățile sefarde din Buenos Aires.

IRAN: Și aici evreii pregătesc matzot de Pesah

CARNET

DRUM PRINTRE PORTOCALI

După Așdod încep plantațiile de portocali. Le-am privit prin parbrizul mașinii care rula grăbit pe banda de beton a șoselei. Era început de februarie, dar aici iarna e un anotimp abstract, o sugestie îndepărtată a calendarului. Cerul de smarald care se contopește la orizont cu smaraldul mării, covorul verde al cimpii, lumina transparentă a peisajului — cit de îndepărtate și ireale par în acest decor vișoroasele ierni ale copilăriei...

Rulăm în mare viteză pe banda de beton a șoselei, care înaintează grăbită parcă și ea spre sud, dealungul litoralului, printre pardesuri, plantații de portocali și lămi. Le văzusem, tot din goana mașinii, în drumul de la aeroport. Insoțitorii mei au ținut chiar să-mi atragă atenția asupra lor, ca și cum ar fi fost cu puțință să rămii orb înaintea lor. Erau aceeași lămi și portocali frumoși, cu podoaba lor de aur vegetal pe crengi. E vremea culesului; delicatele fructe sclipeșc pe ramurile pe care le bănuiesc elastice, frunzele sînt de un verde-albastru greu, întunecat, portocalele par globuri de aur, lămiile, replica, reflexul lor palid. Peisajul e o sărbătoare a privirii, dar spre a fi deplină ar fi trebuit să cobor, să strivesc între degete o frunză și să-i aspir parfumul delicat, să țin îndelung în palmă unul din aceste globuri de aur.

Da, Călinescu avea dreptate: fructele acestea au misiunea de a redeștepta în noi nevoia de liniște și de muncă voioasă. Îmi amintesc că articolul subtilului cărturar a apărut pe la începutul anului 1946, cînd după o absență îndelungată, la București reapăruseră primele portocale. Evenimentul a fost salutat ca un simbol, ca un semn că lungul drum prin beznă războiului a luat sfîrșit, că zorile unui ev nou s-au ivit în lume... O navă a spart lin valurile și s-a întors încărcată cu fructe toride. Faptul a fost aclamat călduros de scriitor, care s-a destăinuit: „Am luat și eu o portocală, am desfăcut-o și, mai mult decît am mîncat-o, m-am desfătat de parfumul ei, de mult refuzat. Atunci m-am simțit mai bun, mai înțelegător și mi-am zis: Nu! Nu mai este război. Nu ne mai trebuie războaie!”

Acestea le-a scris G. Călinescu într-un ceas de cumpănă, cînd un ev de la crimi și de singe lua sfîrșit și altul de speranțe începea. Un sfert de veac mai tîrziu, un alt scriitor român, și el seismograf sensibil al epocii, mărturisirea și el simțăminte ce-i inspiră acest radios fruct solar. „Eu, unul, de cite ori m-am aflat într-o țară sudică, nu mi-am putut înfrîna pornirea de a le culege cu mîna mea, direct de pe crengi...”

Dar noi, demult, în tîrgul copilăriei, cînd în prima zi de Pesah primeam în dar o portocală, o singură portocală, nu simțeam oare nevoia s-o ținem tandru și îndelung în palmă, să-i simțim căldura și rotunjimea, să ne desfătam cu mirosul ei incitant mai înainte de a o despuia de coaja catifelată? Această unică portocală era mult mai mult decît un fruct oarecare, pe care-l cumperi de la negustorul din colț. Din anii cei mai fragezi, portocala a fost pentru noi un simbol, un mesaj al tărimurilor depărtate, al vîsului și speranței de la capătul iernii...

Anii au trecut, tîrgul copilăriei a rămas definitiv în urmă, acum mă aflu aici, miine voi fi în altă parte, dar cit de bine înțeleg și acum aceste simțăminte delicate. Și cit de potrivit este simbolul pentru aceste fructe, crescute în pardesurile ce se înșiră de-o parte și de alta a panglicii de beton. Nu știu, nu am avut prilejul să aflu cum sînt alte oranjerii ale sudului, dar mi s-a încrustat adînc și definitiv în memorie ceea ce, cu cîteva zile mai înainte, îmi spusese un om de pe aceste locuri. Vizitasem așezarea lui, aflată ceva mai la nord, și-mi exprimaseră admirația pentru grădina verde și umbroasă. Omul m-a ascultat zîmbitor iar cînd am terminat mi-a răspuns:

— Da, e plăcut la noi... Dar știi cum se sîdește aici un pom?

Nu știm, pe atunci nu știam încă.

— Spre a sădi un pom, perforăm mai întîi pămîntul stîncos cu ciocanul pneumatic, apoi facem o plombă din pămînt fertil, adus anume. Apoi tragem țeava prin care apa va ajunge la rădăcina pomului și abia după asta sădăm puiețel. Așa a fost sădit fiecare pom și fiecare arbore de aici...

Portocalele aurii se pîrguiesc în lumina domoală de februarie, aroma lămiilor coapte se înșiră în capitonajul mașinii. „Peste cîteva săptămîni, cînd pardesurile vor fi în floare, îmi spun insoțitorii, pe șosea e un parfum de dreptul amefitor”. Iar toată această frumusețe nu este un dar al naturii, ci rodul trudei tenace, perseverente, a omului. Nimic nu a crescut aici de la sine, fiecare pom, fiecare floare, fiecare fir de iarbă au fost impuse desertului nisipos și arid. Ștergîndu-și cu palma lată sudoarea de pe față, oamenii au stăvilat proliferarea sălbatecă a cactușilor țepoși și răi, au răbdat de sete și au asanat mlaștinile, au adus apa în deșert, au fixat dunele mișcătoare și au înălțat orașe, au cioplit stîncile ascuțite ale litoralului creind porturi hospitaliere — Așdod, pe care l-am lăsat adineori în urmă, e unul dintre ele — au sădit pardesuri, grădini de lămi și portocali, de care ochii nu se satură.

Trecem prin Așkelon, unul din orașele vechi ale lumii. E orașul lui Șimșon, viteazul biblic, care a și pierit aici împreună cu dușmanii săi, prăvălind într-o ultimă și supremă încordare, stilpii templului lui Dagon. Undeva, pe aproape, se află localitatea Gat, orașul lui Goliat, cel pe care David l-a biruit într-o luptă inegală. Să fie oare o simplă coincidență, sau e seva acestui pămînt care face să se ivească asemenea oameni?

...Cîndva un rege semeț a pus să fie înălțate la Așkelon palate luxoase, cadru semeț pentru o existență frivolă și fastuoasă. Moara timpului a măcinat de mult semețele ziduri, vînturile iuși ale desertului au amestecat pulberea lor cu nisipul fărîmului. Herodes, semețul rege, e și el de multe veacuri praf și pulbere. Pulberea a redevenit pulbere, eterne sînt doar ideile, aspirația omului către înălțimi. Eterne sînt valurile mării, care vîeșc albastre și neostoite, întocmai ca pe vremea lui Șimșon, Goliat și Herodes. Eternă e nevoie omului de a trăi în pace, de a-și dura o casă care să-i fie cîmin primitor, de a sădi un pom, care să-l hrănească și să-l ocrotească de arșiță. Și ce altceva decît expresia acestei aspirații eterne și profund umane sînt pardesurile, aromitoarele grădini de lămi și portocali ce le-am lăsat în urmă, casele albe de la Așkelon, pe care le zărim prin perdeaua albăstrie a înserării, căsuțele de țară, respirate printre pinii și chiparoșii sudului?

VICTOR RUSU

Admirație și mindrie

Cele văzute la fața locului au întărit în mine admirația pentru felul minunat în care vă îndepliniți misiunea Dv. sacră, domnule Șef rabin. Numai o mare credință și o înaltă vocație au putut înfăptui o asemenea operă. Fîind eu însumi originar din România, sînt plin de mindrie pentru această comunitate. De neuitat sînt pentru mine amintirea serviciului divin de la Templul coral, restaurantul ritual la ora prînzului, numerele interesante ale „Revistei cultului mozaic”, spectacolele Teatrului Evreiesc de Stat. Nivelul ridicat al revistei contribuie neîndoios la menținerea unui climat spiritual în sinul comunității, la menținerea caracterului ei tradițional.

Fii binecuvîntați, Dumnezeuastră și cei care vă secondează în această sfințită lucrare!

Domnul dr. Reuven Feuerstein, directorul Institutului de psihologie infantilă din cadrul Institutului de cercetări Hadassah din Ierusalim, a adresat Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen următoarea scrisoare:

Folosesc prilejul prezenței Domniei-Voastre în Israel ca să vă exprim profundă admirație pentru marea operă ce o înfăptuiți în sfintele comunități evreiești din România. Această activitate întru sfințirea numelui lui Dumnezeu și dragostea pentru coreligionarii noștri, o consider unică în felul ei.

Am fost luna trecută la București. Am pășit pragul mai multor sinagogi și mi-am putut da seama că există acolo o autentică viață spirituală evreiască. Acest lucru se datorește neîndoios politici de deplină libertate religioasă a regimului din această țară.

Distribuirea azimei de Pesah 5735

Comunitatea evreilor din București aduce la cunoștință că distribuirea azimei, făinei de azimă și vinului ritual pentru Pesah 5735 se va face la următoarele centre: Sinagoga Malbim, str. Bravilor nr. 4; Sinagoga Mare, str. V. Adamache nr. 11; Sinagoga Aizic Ilie, intrarea Vinătorii nr. 13; Sinagoga Ajutorul, str. Andrei Birsan nr. 8; Templul Eșua Tova, str. Nikos Belolannis nr. 9; Templul Voința, str. Taras Sevcenko nr. 7.

Centrele vor funcționa după următorul program: duminică 16 martie a.c., orele 8—13; luni 17, marți 18 și miercuri 19 martie, orele 8—13 și 15—19, joi, 20 martie, orele 7—20; vineri 21 martie, orele 7—14; duminică 23 martie, orele 7—19; luni 24 și marți 25 martie, orele 7—20; miercuri 26 martie, orele 7—14.

INFORMAȚII

Sîmbătă 22 martie orele 10 dimineața, d. Șef rabin dr. Moses Rosen va rosti la sinagoga Malbim tradiționala predică de Șabat Hagadol.

Duminică 23 martie a.c. orele 17 la Sinagoga Mare din str. Vasile Adamache, în prezența Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen și a celorlalți conducători ai Federației, va avea loc tradiționalul Seder al cursurilor de Talmud Toră din București.

Coreligionarii sînt invitați să ia parte.

În localul restaurantului ritual al Comunității mozaice a evreilor din București, str. Popa Soare nr. 13, va funcționa și în acest an un restaurant ritual (Kasher le Pesah), unde vor putea lua masa în toate zilele de Pesah, începînd de la 26 martie (Erev Pesah) și pînă la 3 aprilie, cu sau fără plată, coreligionarii care se vor înscrie la timp.

În seriile de 26 și 27 martie se vor organiza mese tradiționale de Seder la care vor lua parte și conducătorii Federației Comunităților Evreiești și al Comunității mozaice a evreilor din București, în frunte cu Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

În prima seară de Pesah (26 martie) serviciul divin va începe la toate templele și sinagogile din București la ora 19.

La Templul coral, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen va rosti în această seară la orele 19,30 predică festivă.

ANIVERSARE

Dr. Leonida Merlaub, membru respectat al obștei bucureștene, a împlinit vîrsta de 70 de ani. Cu acest prilej, d-sa a oferit în după amiaza zilei de Șabat 8 martie a.c., la Templul coral, un șaloș-seuda, masă tradițională, onorată de prezența Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Au participat, de asemenea, ceilalți conducători ai obștei, precum și enoriași ai sfîntului lăcaș.

Eminența Sa d. Șef rabin a rostit Divrei Toră, înțelepte comentarii pe marginea pericopei și a feliicitat călduros pe sărbătorit. Au rostit, de asemenea, cuvinte de salut d-nii: prim-rabin I. M. Marilus, Daniel Segal, președinte și Martin Băluș, vicepreședintele Comunităților evreilor din București.

A doua seară de Pesah (27 martie) orele 18, șeful cultului mozaic va predica la Templul de rit spaniol (sefard) din str. Banu Mărcine.

La Iași, Dorohoi, Botoșani, Bacău, Galați, Cluj, Oradea, Arad, Baia Mare și Timișoara vor funcționa în acest an cantine ale comunităților din acele orașe, la care credincioșii vor putea lua masa rituală în toate cele 8 zile de Pesah.

Coreligionarii care doresc Șmira Matzot sînt rugați să se înscrie la comunitatea din care fac parte.

La centrul de carne cașer din str. Sticlari comunitarii din București vor putea obține acest aliment pentru zilele de Pesah.

DECESE

În perioada 26 februarie — 10 martie a.c., în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumafi:

Steinberg Ihlil (58 ani) str. Gării de Nord, 2; Blum Maria (71) Ion Șulea 3; Bercovici Eleonora (74) Hîrșova 29; Barasnicu Lupu (82) Agatha Bărsescu 30; Sigler Baruch (74) Dristor 97; Braunstein Amalia (75) Băileți 3; Marcovici Rașela (78) Bulev. Muncii 88; Negulescu Leon (70) Justiției 1; Zalman Zalman (75) Moruzi 52; Gross Pepi (79) Lirei 15; Schnapp Emil (39) Șt. O. Iosif 19; Munteanu Etti (51) Drumul Taberei 60; Meerovici H. Leib (69) Bulev. Bălcescu 8; Groper Solomon (65) Matei Voievod 2; Focăneanu Milu (70) Vulturii 51; Climer Iosub (75) Cămin Bradului 16; Lachs Mozes (82) Mozart 13; Saferman Saul (62) Buchetului 7.

Cu aceiași mare durere, Paulina Iacobsohn amintește rudelor și prietenilor ei l-au cunoscut și prețuit pe soțul său SAMI IACOBSON — Tîrgoviște că se împlinesc 7 ani de la pierderea sa

Cu mare durere, Lotty, soție și întreaga familie, anunță încetarea din viață, în ziua de 17 februarie 1975, a scumpului lor LEON TĂRNAUCEANU — farmacist.

Maria Peretz, soție, și întreaga familie, anunță că la data de 6 martie 1975 s-au împlinit doi ani de cînd bunul și scumpul lor BARBU PERETZ din Tecuci a încetat din viață. Ne este vesnicămemoria lui.

NISAN, luna reînnoirii

Nisan este prima lună după eliberarea din Mîțraim și cea de-a șaptea lună după crearea lumii. În calendarul evreiesc, ciclul lunilor se termină cu luna Adar și reîncepe cu luna Nisan. De fapt, nu există un terminus al anului iudaic, întrucît inelele lanțului acestui an se împletesc și sînt legate între ele în diferitele lor aspecte și semnificații istorice și religioase.

Cînd fiii lui Iacov au ieșit din robie spre a sluji ca popor liber unui singur Dumnezeu, El i-a desemnat pe Moșe și Aron drept conducători, le-a arătat lor semnele lunii care se reînnoia și le-a spus: „Luna aceasta va fi pentru voi cea dintîi lună; ea va fi pentru voi cea dintîi lună a anului”. În Pentateuh, Nisan poartă frumoasa denumire de Luna Primăverii. În tratatul Berahot se vorbește despre luna Nisan în termenii următori: „Cel ce zărește întîiași dată arbori înfloriți în luna Nisan, trebuie să spună: Lăudați fii, Doamne, care nu lași vreo lipsă în lumea ta și care ai creat într-însa făpturi frumoase și pomi plăcuți ca omul să se desfete cu dinșii”. În aceiași lumină este privită luna Nisan și în Cîntarea cîntărilor: „Căci iată că a trecut iarna, a încetat ploaia și s-a dus, se arată Nisan pe cîmp. A venit vremea privighetoarei și se aud vocile turturelor în cîmpiile noastre”. Iar Rabi Iosua, unul din marii erudiți ai Talmudului observă: „În luna Nisan ne-am eliberat și ne-am reînnoit, în luna Nisan ne vom reînnoi”. În toate aceste interpretări Nisan apare, așadar, ca o lună-simbol a reînnoirii. Reînnoirea naturii se împletește cu apariția mugurilor libertății după secole de robie. Nisan semnifică momentul ieșirii din robia din Mîțraim, moment al reînnoirii, moment marcînd primii pași în istorie ai poporului evreu.

În ce privește originea denumirii lunii Nisan există opinii diferite. Prima constatare este că Pentateuhul vorbește de Luna Primăverii, dar cărțile ulterioare ale Bibliei folosesc denumirea de Nisan. Cei mai mulți comentarii ai Talmudului socotesc că Nisan aparține grupului de luni cu denumiri babiloniene — Kislev, Tevet, Svat, Adar, Iiar, Sivan, Tamuz și Elul. Sub aceasta denumire, apare de două ori în Biblie: prima dată în Cartea Esteri, a doua oară în Nehemia. Fapt este că pînă la exilarea în Babilon, numele de Nisan era necunoscut evreilor, care se foloseau de vechea denumire de Luna Primăverii. Unii erudiți ai Talmudului sînt de părere că originea denumirii ar fi asiriană: Nisu, devenit apoi Nisan. Alții afirmă că este de origine acadă, semnificînd „luna luptătorilor înarmați”. În ambele cazuri, Nisu s-a transformat la evrei în Nisan, iar pentru explicarea unei atari transformări promotorii acestei opinii invocă constatarea că Nisan sună foarte apropiat de „nițan” care înseamnă atît în asiriană cît și în acadă „mugure”: luna primăverii fiind luna înfloririi, vechii evrei au adoptat deci această denumire simbolizînd reînvierea naturii. Nu puțin sînt, însă, comentarii talmudiști care susțin că Nisan ar deriva din expresia ebraică Nes (minune), într-o amintirea minunilor împlinite în această lună, cînd a avut loc eliberarea din Mîțraim.

Nisan este una dintre cele mai de seamă luni în tradiția evreiască. După părerea lui rabi Iehosua (Talmud, Ros Hașana 11—1), lumea a fost creată în luna Nisan. Tradiția stabilește că patriarhii s-au născut în Nisan, iar Iosif a fost eliberat din închisoare tot în această lună. Primul lăcaș al Domnului Mîșcan — a fost instalat la 1 Nisan. La 15 Nisan evreii au ieșit din Mîțraim. Tot în luna Nisan, în a doua zi de Pesah, s-a pornit din Templu pentru secerișul Omerului. În amintirea acestui eveniment se numără zilele de Omer, de la Pesah pînă la Șavuot. În luna Nisan — la 14 Nisan 4895 (1235) s-a născut în Spania rabi Moșe ben Maimon Rambam — Maimonide, una din figurile centrale ale iudaismului din toate timpurile.

Acum 90 de ani...

● **PENTRU** a se distribui Mațot celor nevoiași, la 26 februarie 1885 o trupă de diletanți a dat o reprezentare la Birlad, cu „vestita melodramă” a lui Mosenthal, Debora, tradusă în românește de dr. Barasch. Interpreții, elevi și absolvenți ai liceului, au „stîrnit aplauze frenetice”. Rolurile feminine au fost de asemenea interpretate de juri: domnul Ch. Iacovitz (Debora), domnul Kaufmann (Anna), domnul Berenstein (bătrîna Lisa).

● Trupa de sub conducerea lui Mogulescu și Finkel e de cîva timp la Galați și obține mult succes în fața unor săli totdeauna pline, cu public evreiesc și nu numai evreiesc.

● **DIN MONTREAL** (Canada) se anunță că societatea Star a tinerilor evrei proveniți din România, a numit mai mulți membri onorifici în București și în Iași, evrei și ne-evrei, „spre a întreține astfel legăturii strînse cu țara lor de origine”.

● **AZILUL DE BĂTRINI** Elisabethe, din București, s-a bucurat de noi atenții din partea publicului. Cu prilejul Purim-ului, doamna Ginsberg a oferit două tăvi cu humănță, rachiu și pește, d. Marcus Cohn 10 oca de vin, doamnele Bertha Wisner și Hanny Rosenzweig cîte „o găină grasă”...

Doamna Clara Silberman, însă, toșîndu-i-se un copil, „a oferit o cină bogată pentru toți pensionarii”.

● **ÎN ZIUA** de 8 martie, d. Dimitre Mihăilescu, comandantul pompierilor din Vaslui, a dăruit 100 kg. mațot pentru săracii evrei din oraș. Tot în Vaslui, Societatea Juventus a împărțit 200 kg. mațot la săraci.

● **AFLĂM DIN** gazeta Apărătorul că a ieșit de sub tipar volumul Talmud Ișon arabi, „metod practic pentru a învăța cu înlesnire limba arabă”. Cartea cuprinde și o geografie a Palestinei. Doritorii sînt invitați să se adreseze d-lui A. Friedmann (autorul), în București, str. Sticlarilor nr. 14.

● **MEDALIA „Serviciul credincios”,** de aur, a fost acordată domnului Samuel și Elias Șeragher (Șaraga), drept recompensă pentru repetatele donații de documente, manuscrise și monezi vechi făcute Academiei române și Muzeului național.

Aceiași medalie a fost acordată lui M. E. Cohen, comerciant din București, Avram Levy, ca și lui Leon Holțman „directoarele arestului județean Neamț”.

● **ÎNFIINȚINDU-SE** în București un liceu de băieți denumit Liceul Sfîntul Gheorghe, după numele patronului Capitalei, în Consiliul de administrație a fost numit și Solomon Halțon.

La realizarea acestui liceu au subscris mai multe persoane, diferite sume de bani, între care: Posner, Isac Loebel (Galați), Schvab (Galați), Mendl (Galați).

● **DOMNUL** Em. Grünwald, directorul general al societății de asigurări „Națională” a fost numit ofițer al ordinului Coroana României.

Habiri, hicsosî, evrei

Sărbătoarea de Pesah reduce în discuție vechea problemă a originii poporului evreu. Un aspect care continuă să fie insuficient clarificat pînă în zilele noastre este cel al presupusei înrudiri între habiri, hicsosî și vechii Bnei Israel.

Tablitele de la Tel el-Amarna, descoperite de o țărăncă bătrînă în anul 1887 în apropierea ruinelor unui edificiu antic care adăpostea vechi arhive, vorbesc pentru întîia oară despre existența unui grup de populație, numiți habiri, care au atacat orașele-cetăți din Canaan. De la început, savanții au dorit să stabilească o asemănare etimologică între denumirile habiri și evrei. Ei au explicat această înrudire în lumina cuvîntului ebraic „haverim” care înseamnă camarazi sau asociați. Scrisorile de la Tel el-Amarna ne spun, pe de altă parte, că semnificația cuvîntului habiri sau apiron este „a trece peste”.

În ce circumstanțe s-au născut aceste scrisori, cunoscute mai mult sub denumirea de tabletele de la Tel el-Amarna?

Ultimile dintre aceste scrisori au fost întocmite de la sfîrșitul domniei faraonului Amenophis III (1402 — 1364 î.e.n.) și în timpul lui Amenophis IV, care a domnit între anii 1364 și 1347 î.e.n. În acea perioadă, hitiții făceau dese incursiuni în Canaan. Cîrmuitorii orașelor-cetăți din acele locuri făceau apel la faraonii din Mîțraim spre a le cere ajutor și protecție împotriva hitiților și habirilor. Scrisorile de la Tel el-Amarna sînt, în cea mai mare parte, expresia unor asemenea apeluri ale cîrmuitorilor locali din Canaan.

Este interesant de reținut că un important număr de localități menționate în scrisorile de la Tel el-Amarna se aseamănă în mod surprinzător cu denumiri biblice ca Hatzor, Meghido, Afek, Gezer, Sunama. Numele cîrmuitorilor din Canaan, menționate în amintitele scrisori — Labaiu, Birdia, Mikilu — se aseamănă, de asemenea, cu numele ebraice.

Una dintre scrisorile de la Tel el-Amarna relevă că habirii l-au ajutat pe Mikilu, cîrmuitorul unui oraș-cetate din Canaan, să cucerească Bet Ninurta (numele străvechi al Betlehemului) și că ei au participat la o coaliție a orașelor-cetăți din Canaan împotriva invadatorilor. Această coaliție a reușit să domine valea Iezreel, platoul muntos din jurul Șiheului, Sefela și probabil și cîmpiile apropiate care se aflaseră pe atunci sub stăpînire filistenilor. Unul din textele scrisorilor menționate pomeneste expresia „fiii lui Ebed Așera”, ceea ce i-a făcut pe erudiți să afirme că ar putea fi vorba de tribul biblic Așer, ascendenții habirilor. Alți specialiști presupun că habirii au fost o ramură a hitiților.

Hicsosîi sau „regii păstori” au instituit dominația lor asupra văii Nilului. Istoricii nu s-au putut pune de acord asupra datei sosirii lor pe acele meleaguri. Unii plasează momentul sosirii în anul 2700 î.e.n. și cel al plecării în anul 1580 î.e.n. Alții socotesc că prezența hicsosîilor în Mîțraim trebuie plasată între anii 1720 și 1580 î.e.n. Istoricul și preotul Manethon, citat de Iosephus Flavius, pretinde că hicsosîi au invadat valea Nilului, venind din est, în timpul domniei regelui Tutinaios. Manethon arată că regele hicsosîilor, Saltis, și-a instaurat stăpînirea la Memfis. El afirmă, de asemenea, că șase regi care au domnit la Memfis pe o durată totală de 106 ani erau de origine feniciană. Cercetările arheologice n-au clarificat încă aceste date.

S-a pretins, totodată, că termenul de hicsos constituie o derivație a unui cuvînt care înseamnă „stăpînii unei țări”. Unii cercetători au observat că acest cuvînt se aseamănă cu un termen folosit în mod curent de beduini din Asia. Escavații efectuate în valea Nilului au permis descoperirea unor „cărăbuși regali” — simbol uzual în acele locuri în timpurile străvechi — avînd gravate nume asemănătoare celor biblice evreiești. Referindu-se la acea perioadă din care provin însemnele și inscripțiile amintite, Manethon afirmă în scrierile sale că hicsosîii locuiau în număr mare la Anaris, în Delta Nilului, că principala lor divinitate se numea Set și că erau oameni de o deosebită robustețe. El nu menționează însă nimic despre o înrudire a hicsosîilor cu evreii. Ocupîndu-se de scrierile lui Manethon, Iosephus Flavius relevă că respectivul istoric al antichității a menționat în una din operele sale existența a numeroase triburi care au fost alungate de pe acele meleaguri și care au luat drumul Canaanului. Unii cercetători consideră afirmațiile lui Manethon citate de Iosephus Flavius ca fiind o confirmare a versiunii biblice a Exodului. Această ieșire din Mîțraim reprezintă, potrivit opiniei celor mai mulți istorici, momentul adevăratei intrări în

istorie a poporului evreu care, după o peregrinare de 40 de ani în deșert, a ajuns în Țara sfîntă, sub conducerea lui Moșe și a fidelului său discipol Iehosua.

Istoricii și arheologii au încercat să tragă concluzii pe baza unor indicii și date disparate, pentru a stabili durata șederii fiilor lui Israel în Mîțraim, perioada ascensiunii lui Iosif și data Exodului. Unii dintre ei opinează că evenimentele s-au petrecut în timpul domniei lui Totmes III și că fiii lui Iacov au ieșit din Mîțraim în timpul domniei succesorului lui Totmes III, Amenhotep III, care a stăpînit între anii 1447 și 1423 î.e.n. Alți cercetători consideră însă că momentul Exodului se situează cu un secol mai devreme. Interesant este raționamentul renumitului orientalist și astronom Eduard Mahler. El pornește de la ideea că penultima plagă despre care Biblia arată că s-a abătut înaintea Exodului, plaga întunericii, a fost cauzată de o eclipsă solară. Conform unor străvechi tradiții evreiești, plagă întunericii s-a abătut într-o zi de joi (Seder Olam, Pirkei de Rabi Eliezer, Talmud Sabat 97 b). Eclipsa trebuie să fi fost centrală (totală) și astfel trebuie să fi fost vizibilă în Mîțraim. Există o mare probabilitate ca ea să fi avut loc în lunile martie și mai, căci numai în aceste luni poate cădea luna Nisan care, conform tradiției, a fost luna Exodului.

Pornind de la aceste premise și calculînd prin eliminare toate eclipsele solare care au avut loc în secolele XIII și XIV î.e.n., Eduard Mahler a găsit că una singură satisface toate condițiile mai sus enumerate și anume eclipsa solară centrală din 13 martie anul 1334 î.e.n. Cercețind această dată mai în amănunt, savanții a stabilit că, în calendarul evreiesc, ea corespunde cu ziua le 1 Nisan 2426. Ziua de 1 Nisan este stabilită în cronologia tradițională evreiască drept ziua în care s-a abătut penultima plagă, a întunericii. Mai departe, pe baza aceluiași raționament, Mahler a relevat că ziua menționată era o zi de joi, zi indicată în cărțile noastre sfînte atît pentru data de 1 Nisan — ziua plăgii întunericii — cît și pentru ziua de 15 Nisan — data Exodului.

Biblia precizează că „toți fiii lui Israel aveau lumină în locurile lor”. Cum se explică acest fenomen dacă presupunem că era vorba de o eclipsă? Mahler a calculat gradul de intensitate a eclipsei în diferite regiuni din Mîțraim și a constatat că regiunea Tebei și partea inferioară a deltei Nilului se aflau în întuneric total, pe cînd în regiunea Gosen, unde își aveau domiciliul triburile evreiești, intensitatea maximă a eclipsei a fost de 11 grade, o porțiune a soarelui rămîndînd descoperită.

Potrivit opiniei lui Mahler, Exodul a avut loc la două săptămîni după amintita eclipsă, adică la 27 martie 1334 î.e.n.

M. B.

INSCRIȚIE

Profesorul Benjamin Mazor din Ierusalim a descoperit pe una din pietrele Zidului de Apus o inscripție despre care nu s-a știut nimic pînă acum. Ea se compune din două versete din Cartea profetului Ieremiahu, respectiv versetele 13 și 14 din capitolul 66. Tipul de scriere este cel utilizat în epoca talmudică, ceea ce a condus pe autorii cercetării să dateze inscripția în secolul al IV-lea al erei actuale.

Profesorul Mazor consideră că inscripția a fost scrisă în timpul domniei împăratului Iulian. Cu puțin timp înainte de moartea sa, acesta îngăduie reconstruirea templului, care fusese distrus cu 300 de ani înainte, sub Titus.

Poezia serilor de Seder

Serile de Seder, primele două seri ale sărbătorii de Pesah, sint, fără îndoială, cele mai frumoase seri ale anului religios evreiesc. Prăznuite într-un cadru solemn, cu un program bogat în surprize, precedate de săptămîni îndelungate de pregătiri dar și de așteptări, serile de Seder sint tot atîtea amintiri de neuitat, pline de farmec. Este greu de definit ce anume în ceremonialul destul de încărcat al serilor de Seder impresionează mai mult. Fastul, cîntecele, rugile, toasturile festive, legendele brodate în jurul lor, toate la un loc provoacă în inimile credincioșilor acele sentimente pe care le simțim an de an și la care, tot timpul anului, ne gîndim cu nostalgie. Seder-ul este asemănător unei picturi complexe în care, fiecare liniuță, fiecare punct, fiecare culoare își are rostul ei, fiecare amănunt e indispensabil și insuficient în același timp. Numai prin ansamblul trăsăturilor, prin totalitatea complexă a elementelor, se realizează impresia de ansamblu, o impresie profundă și adînc emoționantă.

Ca cele mai multe obiceiuri religioase evreiești și seder-ul are la bază un verset biblic. Textul se găsește în cea de-a doua carte a lui Moșe și tratează problema Pesah-ului. Iată cum sună al optulea verset în acest capitol (13): „Și să povestești urmașului tău în cea zi (în ziua de Pesah) zîcînd: Iată ce ne-a făcut nouă Domnul în ziua ieșirii noastre din Mîitram”. „Și să povestești urmașului tău”; aceste cuvinte au dat naștere uneia dintre cele mai frumoase creații literare evreiești: HAGADA (povestire de Pesah) și la cele mai fastuoase seri ale calendarului religios evreiesc: serile de Seder.

Serile de Seder sint, deci, în principal, seri comemorative. Acest element iese la iveală nu o dată în însuși programul de Seder. Ținînd seama de acest considerent, s-a renunțat, în programul serilor de Seder, la sobrietatea și simplitatea atît de caracteristică ceremoniilor noastre religioase, făcîndu-se loc, o singură dată pe an, fastului.

Toate faptele care preced ceremonialul propriu-zis de Seder urmăresc în chip mărturisit să stîrnească curiozitatea celor mai tineri, pentru ca aceștia „să întrebă”. Masa de Seder trebuie deci să fie organizată într-un fel neobișnuit pentru ca, stimulînd interesul micilor comenși, pînă la urmă să se poată achita de prescripțiunea biblică susmenționată, aceea de a povesti despre ieșirea din Mîitram.

Odinoară, seara de Seder, se deosebea de celelalte seri doar prin patru elemente. Ele sint incluse în cunoscutul MA NIȘ-TANA care formulează următoarele întrebări: de ce în seara de Seder se mîncă numai azimă; de ce în seara de Seder se consumă verdețuri amare; de ce se moaie de două ori mîncarea în su-suri și de ce stau toți comenșii rezemați la

masă? Într-adevăr, în urmă cu milenii, mesele de fiecare zi se asemănau foarte mult cu cele pe care azi le cunoaștem doar în serile de Seder. Numai că, de obicei, la mesele obișnuite se consuma pline, nu se consuma hrean, nu se consumau sosuri iar comenșii nu stăteau la masă tolăniți pe perne.

Astăzi, însă, mai multe lucruri neobișnuite în masa de Seder ne suscită curiozitatea.

În primul rînd KEARA, tava de Seder. Pe tava de Seder se așează din ajun trei azime suprapuse și acoperite cu un șervet. Peste ele se așează, în farfurioare mici, diverse alimente simbolice: un ou, o bucată de carne friptă, două farfurioare cu hrean, o farfurioară cu legume (ridichi), pătrunjel sau cartofi fierți, o farfurioară cu un sos preparat din mere, nuci, mirodienii și vin și un paharel cu apă sărată. Toate acestea, așezate într-o anumită ordine, indicată în Hagada, constituie scurta istorie simbolică a Pesah-ului: hreanul reprezintă amarul sclaviei (textul biblic însuși prevede obligația consumului de hrean în seara de Pesah); sosul din mere și nuci simbolizează, prin culoarea sa, lutul la care fuseseră strămoșii noștri obligați să trudească; apa sărată amintește lacrimile pe care ei le-au vărsat; celelalte alimente simbolizează sărbătorirea de odinioară a Pesah-ului, în speță cele două jertfe ce se aduceau în Sanctuar cu ocazia Pesah-ului: KORBAN PESAH, jertfa pascală, care se consuma friptă (carnea) și KORBAN HAGHIGA, jertfa festivă (oul). Cele trei mățot reprezintă credincioșii cu cele trei părți componente ale lor: kohaniții, levimii și restul obștii. Toate aceste alimente — cu excepția oului și a cărnii fripte (care, reprezentînd jertfele ce nu mai sint aduse de la dărmarea Templului încoace, nu se ating) sint folosite în timpul ceremonialului de Seder.

În al doilea rînd, vinul. Sticla de vin ritual este indispensabilă în serile de Se-

der. Acela care n-a golit sau n-a bătut majoritatea conținutului a patru pahare de vin, nu se consideră ca achitat de obligația Seder-ului. Cele patru pahare amintesc patru „expresii de minuire” folosite în textul biblic cu referire la ieșirea din Mîitram. Ca o aluzie la a cincia expresie folosită în același loc, despre care nu știm dacă intră sau nu în socoteală, mai ulemplu și al cincilea pahar, pe care nu-l bem, dar care rămîne plin pe masă, pînă la sfîrșitul Seder-ului. Acesta este celebrul „pahar al lui Eliahu”, din care legenda spune că profetul Eliahu gustă în fiecare seară, la fiecare credincios, cite o picătură.

În al treilea rînd, este existența subțirelor cărțuții ale Hagadei la fiecare tachim; (ținînd parca loc de mîncare, ele își reclamă o binemeritată întietate în programul serii).

Seder-ul începe cu toastul obișnuit al zilelor de sărbătoare, cu KIDUȘ. După Kiduș se golește primul din cele patru pahare obligatorii. După acest prolog solemn, capul familiei se spală pe minii pentru ca să împartă comenșilor — cu mina bineînțeles, ca în urmă cu milenii — aperitivul: KARPAS. Aperitivul (o anume legumă: ridiche, pătrunjel sau cartofi) se află pe KEARA, nesimbolizînd altceva decît prologul obișnuit al meselor orientale de odinioară. BAAL HABAIT, stăpînul casei, împarte cîte o bucată fiecărui comenșu. Se rostește binecuvîntarea de rigoare și se consumă aperitivul. După aceea, precuțat gospodar înjumătățește azima a doua, și, învelind jumătatea mai mare într-un șervet, o ascunde, pentru ca masa să aibă nu numai un „prolog” ci și un „epilog”: în loc de desert — o bucată de azimă, AFICOMAN. După această operațiune, stăpînul casei dezvăluie un colț al azimelor de pe KEARA, ridică întreaga tavă și rostește împreună cu toți comenșii o scurtă declarație zîcînd: „Iată pline sările pe care au mîncat-o strămoșii noștri în Mîitram. Toți cei ce sint flămîzi să vină să mînce, toți cei ce sint lipsiți de mijloc să vină și să prăznuiască cu noi Pesah-ul.” După acest ceremonial, cel mai tînăr comenșu pune „cele patru întrebări”.

Pîrintele, răspunzînd întrebărilor, dă — cu ajutorul Hagadei — o frumoasă tîlmăcire Pesah-ului și serii de Seder. În această cea mai lungă parte a Hagadei sint explicate, pe îndelete, evenimentele care au dus la venirea strămoșilor noștri în Mîitram, la aspirarea lor, la ieșirea lor de acolo „cu mina ridicată și brațul întins”. Explicațiile și tîlmăcirile savante se întretaie cu legende și digresiuni agadice pline de duh și de poezie. În continuare, pîrintele explică însemnătatea consumării azimei, a rădăcinilor amare și importanța de odinioară a aducerii jertfei pascale. Explicațiile se încheie cu o minunată rugă de mulțumire, urmată de prima parte a „psalmilor de laudă” (conținînd primele capitole) și de un toast redactat în termeni solemnii. După aceea se golește cel de-al doilea pahar de vin.

Aici se încheie prima parte a Seder-ului.

Comenșii ies să se spele pe minii pentru a lua masa de seară. Copiii se folosesc de acest moment pentru a șterpei, de prin perinele „tronului” de la capul mesei, bucată de azimă ascunsă pentru afi-

coman, pentru a cere răscumpărarea ei la capătul mesei, știut fiind că programul de după masă nu se poate desfășura fără consumarea în prealabil a aficomani-ului. După ce comenșii se spală pe minii și rostesc binecuvîntarea de rigoare, pîrintele împarte prima bucată de azimă pe care cei prezenți o consumă după ce în prealabil rostesc asupra ei două benedictiuni: „HAMOTI LEHEM MIN HAARET” (benedicțiune obișnuită la consumarea plinii: „binecuvîntat fi... etc.”, cel care scoți plina din pămînt”) și „AL AHLAT MATA” (binecuvîntat fi... etc., cel care ne-ai poruncit să mîncăm azimă, consumarea azimei e o prescripțiune biblică). După aceea se consumă o cantitate de hrean nu mai mică decît o măsline, mulată în sosul de mere și vin (HAROSET). Și acum se rostește o benedicțiune. Operațiunea consumului de hrean patriarhal Hilel o făcea odinioară confecționîndu-i un fel de sandviș care conținea azimă, hrean și carne (carnea jertfei pascale). În amintirea lui Hilel consumăm și noi, după hrean, o nouă cantitate de MAROR pusă între două bucăți de azimă.

Urmează masa. La masă se bea vin după dorință: cantitatea consumată în timpul cînei nu intră în socoteala celor patru pahare obligatorii. Masa este încheiată cu binecuvîntările obișnuite de după masă, după care se bea cel de-al treilea pahar de vin. În prealabil, bineînțeles, se răscumpără și se mînnă aficomani.

Secvența de după masă este mai puțin solemnă decît cea dinainte de masă. Locul savantelor tîlmăciri este luat de imnuri și poeme festive și pe urmă de săgălnice poezioare. Se încheie, firește, seria „psalmilor de laudă” începută înainte de masă. Ea este urmată de ruga scoasă din Sidur-ul de Șabat și de sărbători. „HISMAT COL HAI”, un adevărat cînt de mulțumire adresat Celui Divin, înțelept cîrmuitor al destinelor omenești. După ele urmează o serie de poeme scrise de talentați poeți sinagogali medievali. Această parte a Hagadei este mai puțin veche. Prima parte datează încă din „preistoria” cărților noastre de rugăciuni. În părțile esențiale, Hagada este, de altfel, cu mult mai veche decît Sidur-ul nostru. Partea finală a Hagadei — care lipsește în multe manuscrise — a fost introdusă abia în evul mediu. Unele poeme incluse în această parte sint anonime, altele (cele de la capăt) sint poezii populare care, cu tot caracterul lor religios, posedă toate caracteristicile poeziei populare. EHAD MI IODEA (Una cine știe) este compusă după sistemul „Cîntecelor aritmetice” avînd echivalente multiple în folclorul multor popoare HAD GADIA, duioasa povestire a iedului care încheie Hagada, a fost introdusă, pe cit se pare, pentru a cointeresa pe cei tineri în așteptarea sfîrșitului ceremonialului de Seder. Și Had Gadia își are echivalentul în folclorul altor popoare, cel puțin în ce privește structura ei.

Odată cu Had Gadia se încheie și programul serii. El se repetă a doua oară seară, după care se desfășoară cele opt zile ale sărbătorii, cu tot fastul prescrip-

Serile de Seder, cu atmosfera lor solemnă și plină de poezie, sint pietre scumpe în coroana de aur a sărbătorii primăverii.

Lectura zilelor de Pesah

Pericopa TAV (10 Nisan — 22 martie). În această pericopă (capitolele VI—VIII) sint înfățișate rînduiriile savîrșirii diferitelor jertfe. Sint indicații pentru preoți și de aceea, după introducerea „Dupa aceasta Dumnezeu a vorbit către Moșe și a zis”, citim: „Poruncește (tav) lui Aharon și fiilor săi următoarele. Iată rînduiala arderilor complete”. În capitolul I al acestei cărți se descrie o „ardere completă” (holocaust) dar acolo e vorba de jertfa voluntară a unui ins, pe cînd aici avem de a face cu sacrificiul permanent ce se aduce în fiecare seară și în fiecare dimineață în numele colectivității.

Această jertfă se mai numea TAMUD (sacrificiul permanent). Jertfa de seară trebuia să ardă toată noaptea, încît flăcările ei să poată fi folosite la aprinderea jennelor pentru cea de dimineață.

În timpurile de mai tîrziu, acest holocaust deveni o jertfă de ispisire pentru obște. Pariseii (PERUSIM) ținneau de aceea cu tărie ca întregul popor, și nu numai cîțiva donatori cu avere, să aibă privilegiul de a contribui la acoperirea cheltuielilor legate de aceste jertfe. De altfel, ei s-au îngrijit ca — simbolic — națiunea întreagă să ia partenermijlocit la actul însuși al jertfirii. În acest scop,

evreimea din Palestina fusese împărțită în 24 străji מִשְׁטָּרִים alcătuite din preoți și levii. Fiecare străjă rămînea la dispoziția serviciului din Templu timp de o săptămîină. Cîte o delegație (a restului populației) făcea parte din aceste „străji”. O parte a delegației îi asista pe preoți și recita rugăciuni în timpul arderii jertfelor. Restul delegației obișnuia să se întrunească în sinagogile locale și citea acolo capitole din Tora care tratează despre sacrificii. Încetarea aducerii acestui sacrificii permanent a fost considerată ca una din marile nenorociri naționale și ea s-a întimplat în timpul războiului cu romanii, la 17 Tamuz (anul 70 e.n.). Această zi de 17 Tamuz a devenit zi de post.

ȘABAT HAGADOL

Șabatul dinaintea sărbătorii de Pesah este supranumit „Șabat Hagadol”. Explicația acestei denumiri a fost dată în mai multe feluri, din care cităm:

1. La ieșirea din Egipt, 10 Nisan, cîdea într-o sîmbătă. Or, în cea zi s-a promulgat prima poruncă pentru poporul evreu. În amintirea acestui fapt, s-a dat numele simbetei „Șabat Hagadol”.

2. Dar în cea zi trebuia pregătită jertfa de Pesah prin care evreii demonstrau că nu cred în zeitatea la care se închinau farao și supușii săi. Și totuși n-au avut de suferit nimic din partea acestora din urmă, datorită unor minuni divine. În amintirea acestor minuni, se numește cea zi „Șabat Hagadol” (Sidur Rași).

3. „Șabat Hagadol” se traduce în mod corect, gramatical „Șabatul celui mare”, adică al profetului Eliahu, a cărui mesianică sosire este vestită de profetul Malahi în capitolul Haftarei, în care citim: „Iată Eu vi-l trimit pe profetul Eliahu în preajma zilei lui Dumnezeu cea mare și cea înfricoșătoare”. (Mare Moșe, paragraful 643).

4. În această zi obișnuiesc rabinii să țină o prelegere care de obicei e foarte lungă. De aceea ziua pare auditorului deosebit de lungă, deci mare (Sibolei Leket, paragraful 205).

ȘABAT HOL HOMOED PESAH (17 Nisan — 29 martie)

În acest Șabat se citește din Tora ca și de Șabat Hol Hamoed Sukot, capitolul din pericopa „Ki Tisa”, în care Moșe cere divinității să-i divulge căile după

care se conduce Dumnezeu. Din răspunsul lui Dumnezeu se înțelege că omul poate cunoaște tainele existenței. În încheierea discuției, Dumnezeu poruncește lui Moșe să pregătească table nou pe care să se înscrie din nou decalogul, care să fie respectat laolaltă cu celelalte sărbători, despre a căror semnificație vorbește textul în continuare.

Capitolul 37 din cartea profetului Iezehkial formează obiectul Haftarei acestei simbeti. Viziunea reîncarnării oaselor uscate îl înviorează și pe profet care se vede inspirat și în putere, să redea viața.

ȘEVII ȘEL PESAH

A șaptea zi de Pesah este ziua în care s-a produs minunea cea mare care a făcut posibilă trecerea evreilor prin Marea Roșie, scăpînd astfel de ceața de ostași care-i urmărea cu intenția de a-i extermina. De aceea se citește „cîntarea mării”, în care Moșe și poporul au închinat un imn de salvă Dumnezeului salvator de pericolul morții. Minunata cîntare exprimă diferite idei și sentimente de care s-au gisit animații cei salvați și pe care au reușit a le da în vileag într-o formă ce numai în divina Tora se poate înfîlți.

Dar Haftara este și ea exprimarea prin cîntare a sentimentelor pe care David le-a avut atunci cînd s-a văzut scăpat de vrăjmași. Cuvioșia virtuozului David este exprimată din plin, dar într-o formă

DOUĂ SEDERE

Chiar în orele celor mai dure încercări, pasiunea libertății lumina drumul evreilor. Profetul Ieșaiahu exprimă în termenii următori această idee care rămâne mereu tînă: „Poporul care pășea în întinerie a văzut o lumină strălucitoare. Lumină se apropia de cei care locuiau pe un pământ întunecat”.

De-a lungul secolilor de Pesah, această imagine milenară se reflectă cu o deosebită tărie și forță sugestivă. Este o moștenire care nu s-a dezagregat nici prin scurgerea secolelor, nici prin apăsarea vicisitudinilor.

PRIMUL SEDER DIN ISTORIE

Cel dintîi Seder a marcat de fapt și cel dintîi efort din istorie de a reuni forțele spirituale ale unei obști care trăia în sclavie, pentru a porni pe drumul libertății și al reafirmării identității. Moment umitor și grandios! Stăpînitorii puteau să apară în orice moment și să le bareze drumul; obște evrească se mai găsea încă între zidurile groase ale celui înfricoșător ghetu — primul ghetu din istoria sa —, în minile asupritorilor. Și totuși, raza de lumină și speranță își făcea drum prin tenebre. Ideea că pot deveni ființe demne, un popor demn, prindea rădăcini și înmugurea. „Bătrînii lui Israel”, crescuți în sclavie, ca întregul popor, au cunoscut ei înșiși umilirea. El s-au întors din drum, timorați și nehotărîți, atunci cînd trebuiau să se înfățișeze înaintea lui Farao, împreună cu Moșe și Aron. Dar, după acțiunea energică și plină de măreție a lui Moșe, ei au căpătat credința că libertatea și ieșirea din robie sînt lucruri adevărate și posibile. Și tocmai ei „bătrînii lui Israel”, transformați de ideea eliberării, au fost cei care au preluat primul Seder, pe pămîntul care era încă al sclaviei lor. Moșe i-a chemat pe toți „bătrînii lui Israel” și le-a cerut să se ocupe de ospațul pascal, ca semn al supraviețuirii poporului și al sfîrșitului oprîmării. „Acesta zi va fi pentru voi o epocă memorabilă și o veți celebra ca sărbătoarea Celui Etern... În prima zi veți avea o adunare sfîntă și în cea de-a șaptea zi veți avea din nou o adunare sfîntă”.

Astfel, în mijlocul unei frămîntări pline de încordare, se pregătea și se desfășura o solemnă celebrare a eliberării, o minunată deschidere spre viață. Astfel, în mijlocul unei frămîntări pline de încordare, poporul era chemat la o „sfîntă adunare” — o concentrare spirituală de cea mai mare elevație. Astfel, într-o ambianță de grabă, de presiune a timpului, într-un act de eliberare încă incert, se statuează celebrarea de șapte zile, pentru ca între prima și cea de-a doua „sfîntă adunare”, oamenii să-și poată sonda și cunoaște propriile dimensiuni sufletești, propriile resurse spirituale, să-și concentreze toate forțele și să-și învingă teama și îndoiele.

„Păstrați aceste zile în generațiile voastre, ca o instituție perpetuă”. Sclavii evrei, ieșiți din Mîtraim, duceau cu ei noțiunea timpului care creează eternitatea, plinea nedospită a exodului, boceaua pe umăr și hainele sărăcicioase care păstrau încă sudoarea aspră a serviciilor lor de ieri. Poporul se îndrepta spre libertate cu con-

AHARON ȘEL PESAH

Ultima zi de Pesah se obișnuiește ca, la finele rugăciunii Șahrit, după ce se citește în Tora un capitol din cartea Deuteronom, în care se vorbește despre sărbători și Haftara din Ieșai cap. 10 să se spună Izkor. Aceasta e o rugăciune de pomenire a decedaților din familie. În ultima zi a sărbătorii primăverii, care, paralel cu reînvierea naturii, înviorează și sufletele noastre, un moment trist de evocare a celor scumpi pe care i-am pierdut umbrește starea de spirit optimistă ce ne cuprinde în zilele sărbătorii în care se recită Cîntarea Cîntărilor. Și totuși calendarul nostru religios a fost astfel orînduit ca și în aceste zile să nu uităm de cei pe care nu-i mai avem în mijlocul nostru și în toată bucuria sărbătoarească să evocăm scumpa lor amintire.

vingerea că lupta pentru ieșirea din servitute a fost voită de Dumnezeu. Continuitatea acestei lupte a rămas pentru totdeauna o constantă a istoriei evreiești. Acei Seder, primul în istoria iudaismului, înfîlțeste un alt Seder, la o distanță de milenii.

SEDER ÎN GHETOUL DIN VARȘOVA

Acest Seder din plină noapte nazistă atinge dimensiuni nebănuite. Timpul ne-a arătat cum, din străfundurile luptei colective, eroice, a obștei varșoviene, luptă care — din nefericire — a dus atunci spre moarte, într-o înclăștare inegală, a-vea să se nască o nouă energie și noi speranțe.

„Sfîntă adunare” în ghetoul Varșoviei — Seder 1943! Era în ajunul sărbătorii de Pesah... Spiritul acestor zile trăia în fiecare dintre noi, cei din ghetu. Nimeni nu putea să uite — mai mult ca oricînd nu putea atunci și acolo uita — că Pesah este aniversarea eliberării evreilor din sclavie. Numeroasele extrase din Hagada căpătau o rezonanță și un sens deosebit în situația noastră din ghetu... În ajun, în plină noapte, venea la Varșovia generalul SS Jurgen Stroop. Acest nazist, cu un trecut încărcat de crime, aducea în serviti sa ordine confidentiale ale lui Himmler. Conținutul acestor ordine putea fi rezumat în modul următor: „Ordin ca ghetoul Varșoviei să fie distrus”. (fragment din cartea lui Alex. Donath „Veghe, unde este noaptea?”)

Și totuși, sfînta adunare de Pesah a avut loc. Ea a condus, prin moarte, la o ieșire din sclavie.

Două Sedere se întîlesc peste milenii. Cel care a fost celebrat pe pămîntul sclaviei, Seder care a glorificat libertatea prin mersul către viață. Și Sederul de la Varșovia, care a glorificat libertatea prin mersul spre demnitate umană prin moarte. Cine va înțelege imensitatea acestor eforturilor eroice ale bărbaților și femeilor? Cine va înțelege feroarea în rugăciuni, în căderi și urcări în istoria evreilor care au luptat între aceste două nopți de Pesah? Drumul în istorie continuă, drumul spre libertate.

RACHEL MINC

Cele patru cupe

Prin ce text biblic se stabilește regula de a se bea patru cupe cu vin în seara de Pesah? Citindu-l pe rabi Banieh, rabi Iohanah afirmă că această prescripție simbolizează cele patru exprimări ale actului eliberării fiilor lui Israel, folosite în versetele 6 și 7 ale capitolului VI din Exodul: Mergi de spune fiilor lui Israel și le spune: Eu sînt Domnul și am să vă scot de la munca cea grea din Mîtraim și am să vă izbăvesc din robie, am să vă izbăvesc cu braț înalt și cu pedepse mari... Am să vă primesc să-mi fiți popor, iar eu să vă fiu Dumnezeu, și voi aveți să cunoașteți că eu sînt Domnul Dumnezeul vostru, care v-a scos din robie”. Cele patru cupe cu vin, spune rabi Iosua ben Levi, trebuie să amintească cele patru expresii ale eliberării utilizate în aceste versete biblice (Geneza, XI, 11): „Și paharul lui farao era în mina mea, și parea că am luat un strugure și l-am stors în paharul lui farao și am dat paharul în mina lui farao” etc.

De patru ori se vorbește în acel capitol al Exodului despre cupa cu vin și rabi Levi spune: cele patru cupe corespund la patru regate. Dar, potrivit altor înțelepți, ele reamintesc cele patru locuri de pedepsă prin care Domnul îi va lovi într-o zi pe păgîni. „Astfel mi-a spus Cel Etern, Dumnezeul lui Israel: ia cupa cu vin a miniei” (Ieremiahu XXV, 15). Babel este o cupă de aur în minile Domnului, căci este o cupă în minile Domnului (Psalmi LXVXXXV, 9). El va face să plouă asupra impurilor cărbune, foc și sulf și un vînt arzător va sorbi și va seca cupa lor” (Psalmi LXXXV, 1-6). Această ultimă expresie, observă rabi Abin, simbolizează dubla cupă. Dimpotrivă, Domnul va face ca într-o zi fiul lui Israel să bea patru cupe de consolare potrivit cuvintelor „Domnul este partea moștenirii mele și a paharului meu” (Psalmi XV, 5) Și mai departe: „Tu m-ai uns cu ulei, cu pa mea este plină” (Psalmi XVIII, 5). În sfîrșit, versetul 13 al celui de-al XVI-lea psalm: „Ridic cupa salutarilor” implică de fapt mai multe cupe cu vin.

(Talmudul din Ierusalim, Pessa-him X)

Hagada Gaster

Prof. dr. Alexander Scheiber a publicat în revista „Israelitische Wochenblatt” care apare în Elveția, însemnări cu privire la un exemplar rar al Hagadei aflat în posesia familiei renumitului cercetător al folclorului românesc și evreiesc, fostul șef-rabin al comunității sefarde din Anglia, dr. Moses Gaster. Reproducăm, cu unele prescurtări, aceste însemnări.

Înarmat cu o scrisoare de recomandare a profesorului Bernhard Heller, unul din prietenii săi apropiați, l-am vizitat pe eminentul erudit și cercetător Moses Gaster la Londra. Era în primăvara anului 1939. Scurt timp după aceea dr. Gaster a murit, ca urmare a unui atac de cord, în automobilul care-l ducea la o conferință. Am asistat la înmormîntarea acestei ilustre personalități a iudaismului, ceremonie funebă la care am auzit pentru prima oară sunind șofarul. Aceasta m-a îndemnat să studiez rolul șofarului la ceremonii de doliu.

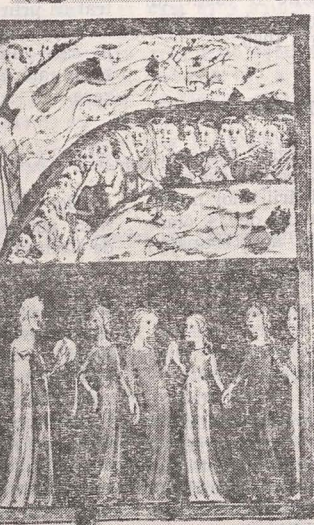
În vara anului 1966 l-am vizitat pe fiul regretatului dr. Gaster, Vivian, la Universitatea Cambridge. Doream să aflu dacă în posesia familiei Gaster se mai află vre-un manuscris ebraic. Este îndeobște cunoscut faptul că marea și renumita colecție de manuscrise ebraice a dr. Gaster a fost donată în parte la British Museum și în parte la John Rylands Library din Manchester. Vivian Gaster mi-a atras atenția că în posesia uneia din surorile sale, domiciliată la Londra, se găsește un exemplar rar, o Hagada ilustrată achiziționată de regretatul lor tată în timpul unei călătorii din tinerețe în Italia.

În ziua următoare am făcut o vizită fiicei dr. Gaster, doamna H. Ryder, la locuința acesteia, pe una din străzile centrale ale capitalei engleze. Cu multă bunăvoință, ea mi-a arătat acel exemplar rar din Hagada. Pe pagina de titlu se poate citi următoarea dedicație, scrisă în anul 1893: „Presented to my dear wife for her personal use for many years to come. Pesah 5053. M. Gaster”. Pagina de titlu a Hagadei, este realizată pe pergament și este foarte frumos ilustrată, avînd în prim plan figurile lui Moșe și Aaron. Pe această pagină-copertă nu găsim nici o indicație cu privire la cel care a executat lucrarea; se precizează doar locul unde a fost efectuată scrierea respectivului exemplar — Viena, anul 1740. Nu mi-a fost greu să recunosc scrisul și desenele de mare expresivitate și frumusețe ale lui Aron Schreiber Herrlingen și acest amănunt m-a făcut să mă opresc cu și mai mare interes asupra rarului manuscris aflat în posesia doamnei Ryder.

Artist de deosebit rafinament, Aron Schreiber Herrlingen s-a născut la Gewitsch, în Moravia, stabilindu-se din anii primei tinereți la Pressburg (Bratislava de astăzi). El a activat, începînd din anul 1724 — după cum o atestă lucrările pe care le-a executat — ca ilustrator și copist, remarcîndu-se ca un veritabil șef de școală artistică evrească în Europa centrală. La Bratislava, serie și ilustrează Herrlingen, printre altele, o Hagada, realizată în anul 1730 și păstrată în cunoscuta colecție Kaufmann. Tot acolo, realizează cîrțile „Iom Kipur Katan”, de o mare frumusețe grafică artistică, executată la inițiativa uneia din personalitățile proeminente ale iudaismului acelor vremuri din Moravia, Michael Simon, strămoș al strălucitului poet de mai tîrziu Heinrich Heine. Artistul se mută apoi la Viena, unde devine caligraf la Biblioteca Imperială. Într-o conscripție din Bratislava, datată mai 1753, act privind situația lui militară, este notat: „Moravus Gebitsensis Officialis in Bibliotheca Caesarea Viennensi”. Ceea ce pare să ateste că Aron Herrlingen a rămas locuitor al Bratislavei. Totuși, artistul a trăit aproape continuu la Viena, unde a și creat majoritatea operelor sale.

„Hagada Gaster” are aceiași legătură și aceiași inelutoare de protecție ca și exemplarul aflat în colecția Kaufmann. Caracterul literelor este același, însă ilustrațiile, unele dintre ele în culori, au o valoare artistică mai ridicată în manuscrisul din colecția dr. Gaster. Sînt realmente superbe desenele care însoțesc fragmentele Ehad Mi Iodea, Had Gadia și Adir Hu, o suită de ilustrații despre care se poate spune că sînt la înălțimea frumuseții cîntecelor Hagadei.

Unul din cei mai activi cercetători ai operei marelui caligraf și ilustrator, I. Rivkind, semnală într-un studiu publicat în anul 1963 existența a 17 exemplare artistice de manuscrise ale Hagadei executate de Aron Schreiber Herrlingen. De atunci a mai fost descoperit încă un manuscris de Hagada din seria Herrlingen, manuscris prezentat la o licitație de opere de artă la Londra, în toamna anului 1964. Din toate aceste 18 exemplare, cele mai multe se află în colecții particulare. Ceea ce se poate spune cu precizie este faptul că dintre toate exemplarele Hagadei scrise și ilustrate de Herrlingen, cunoscută pînă acum — căci nu e exclus să mai fie descoperite în viitor alte exemplare — „Hagada Gaster” este una dintre cele mai frumos realizate din punct de vedere artistic.

Pagini ilustrate din Hagada

stiri

STUDIU

În editura IWO din Buenos Aires a apărut cel de-al doilea volum al studiului cercetătorului N. Shemen intitulat „Femeia în Biblie și Talmud”. Lucrarea cuprinde 1300 de pagini și înfățișează locul femeii în societatea antică iudaică.

IN MEMORIAM

S-au împlinit 100 de ani de la nașterea profesorului Waldemar Hafkin, creatorul vaccinului antiholeric. Pentru a proba eficacitatea vaccinului, savantul, care lucra la Institutul Pasteur din Paris, și-a autoinoculat virusul holerei. Timp de câțiva ani, profesorul Hafkin a lucrat în India, contribuind la stingerea epidemiei care pînă atunci decimase regiuni întregi din Bengal. Savantul, care s-a născut într-o familie tradițională evreiască, a fost și creatorul vaccinului împotriva ciumei bubonice, un alt flagel care bîntuia în trecut prin întinse regiuni ale globului.

MONOGRAFIE

O interesantă monografie despre literatura memorialistică scrisă de membri ai obștei evreiești din Statele Unite și Canada a fost publicată la New York. Lucrarea prezintă scrierile de acest gen apărute în ultimul secol în America de nord, în limbile engleză, idiş și ebraică. Însoțită de o bibliografie completă, această monografie reprezintă o utilă contribuție la reconstituirea atmosferei și evenimentelor trăite de obștea evreiască din S.U.A. și Canada în ultimii o sută de ani.

SIMPOZION

Un simpozion consacrat profetului Ieremiahu s-a desfășurat la Ierusalim. Erudiții cercetători ai Bibliei au dezbătut multiple aspecte legate de viața și creația acestui mare spirit al antichității evreiești.

ISTORIE

O istorie a muzicii evreiești, redactată de Iaschar Pater, a apărut nu demult. Scrisă în limba idiş, lucrarea amplă, în trei volume, prezintă evoluția creației muzicale, principalii compozitori, precum și cele mai reprezentative compoziții.

OPERA

Pe scena operii din San Francisco a fost prezentată opera compozitorului Oscar Morawietz, „Mansarda”, inspirată din „Jurnalul Annei Frank”. Este cea de-a patra scenă lirică pe care e pre-

zentată lucrarea lui Morawietz. Premiera mondială, a avut loc în toamna anului 1970, la Teatrul de operă din Toronto (Canada).

CHEMARE

Președintele Federației Comunităților Evreiești din Africa de sud, dl. Maurice Porter, a declarat că obștea sa se pronunță împotriva politicii de apartheid și a chemat pe coreligionari să militeze activ în acest sens. O moțiune pe această temă a fost trimisă de Federația comunităților evreiești parlamentului Republicii Sudafricane.

TRADUCERI

La Londra a apărut cel de-al doilea volum de poeme aparținând lui David Rokeah, intitulat „Pămînt roșu”. Poemele lui Rokeah sînt traduse în engleză de mai mulți traducători, printre care se numără personalități ale poeziei contemporane din Anglia.

BIOGRAFIE

La New York a apărut cea de-a doua ediție a biografiei rabinului Sneur Zalman, întemeietorul dinastiei hasidice Lubavici (Habad). În cele peste 600 de pagini ale lucrării, scrisă în limba engleză, autorul, Nissan Mindel, înfățișează viața și ideile acestui ilustru rabin care a trăit în urmă cu un secol și jumătate.

Prima ediție a cărții lui Mindel a apărut tot la New York, în anul 1968.

RECUNOȘȚINȚĂ

Într-un cadru impresionant a avut loc la Haga ceremonia înmînării unor medali unui număr de 14 olandezi care în anii ocupației naziste și-au primejduit viața salvînd de la deportare sute de concetățeni evrei.

MĂRTURIE

În editura Fapard din Paris a apărut traducerea în limba franceză a cărții lui Libero Accini despre lagărele de exterminare naziste. Cu o deosebită vigoare, autorul descrie condițiile atroce din lagărele morții, cruzimea comandanților și a paznicilor SS-ști.

Cartea este o mărturie a unor episoade trăite de Accini în anii holocaustului hitlerist.

CONFERINȚĂ

La Montreal s-a desfășurat o conferință consacrată limbii idiş cu participarea unor specialiști din toate comunitățile evreiești ale Canadei. A fost examinat stadiul actual al învățămîntului idiş și s-au făcut propuneri pentru dezvoltarea sa. Între altele, s-a stabilit ca în cadrul Con-

gresului evreiesc canadian să ia ființă o secție pentru promovarea limbii și literaturii idiş.

CĂȚI

Sub titlul „Zwischen Zeit und Ewigkeit” (Între timp și eternitate), a apărut în editura Kambert Schneider din Heidelberg un volum de povestiri hasidice ale lui Martin Buber.

Presă din Republica Federală Germania semnalează, de asemenea, apariția traducerii în limba germană a studiului filozofului englez Oliver Roy consacrat lui Martin Buber. Totodată, a apărut în germană o nouă ediție a romanului lui Martin Buber „Izvoare”.

COMEMORARE

La Hamburg a avut loc comemorarea unor poezi uitați care au creat în limba germană în anii holocaustului. Printre aceștia a fost amîn-

tită Ilse Newer, care în anii războiului a fost soră la infirmeria copiilor de la lagărul nazist Teresienstadt. Caietele ei de poezii s-au păstrat ca prin minune, după ce autoarea, împreună cu copiii pe care-i îngrijea, a fost exterminată în camerele de gaze.

ALMANAH

„Bei Zich” (Acasă) este titlul almanahului idiş editat de Comitetul pentru cultură idiş din Israel. În acest almanah sînt publicate poeme, schițe și nuvele ale scriitorilor David Sfar, Kalman Segal, Slomo Roitman, L. Podriatchik, Rachel Boimvol, Ziame Telesin, Hirsch Oserovitch, Hers Smoliar, Iehosua Latzman și alții. Almanahul se bucură de o excelentă prezentare grafică.

EXPOZIȚIE

La Los Angeles a fost organizată o expoziție de ketuvot (contracte evreiești de căsătorie), executate de artistul-caligraf David Moss. Exponatele vor constitui obiectul unei expoziții itinerante prin mai multe orașe ale Statelor Unite.

ISTORIE

Profesorul Israel Halperin, de la Universitatea ebraică, a publicat o carte despre istoria comunităților evreiești din răsăritul Europei. Autorul arată că începuturile acestor comunități se plasează

în regiunea de nord-est a Mării Negre, unde a existat o obște evreiască timp de șase secole. De acolo, evreii s-au răspîndit spre răsărit, ajungînd în regatul hazarilor și mai departe. În secolul al XII-lea au apărut primele comunități în vestul Poloniei.

Bizuiindu-se pe un mare număr de documente, autorul analizează structura social-economică a acestor comunități, viața lor spirituală etc.

INTERES

Publicația londoneză „Jewish People” scrie că în sinul comunității evreiești din Anglia se manifestă în ultima vreme un interes crescînd pentru valorile spirituale create în idiş. Este relevant faptul că numărul coreligionarilor din Anglia care învață la diferite cursuri comunitare limba idiş s-a dublat în ultimii ani. A sporit, de asemenea, participarea la serile de literatură idiş organizate la Londra, Edinburgh și Liverpool.

CALENDAR

Printre noile publicații apărute este și calendarul Keren Hayesod. Nu este numai o evidență a zilelor, ci o publicație artistică merituoasă. Fiecare pagină cuprinde reproducerea unei lucrări de artă, opera unui pictor evreu, împreună cu o scurtă biografie a acestuia, precum și citate din scrierile sfinte.

OBȘTE

Revista pariziană „Tribune Juive” publică o notă despre comunitățile evreiești din sud-estul Asiei. Din cuprinsul acestei note aflăm despre existența unei mici obște evreiești, de circa 50 de familii, la Bangkok, capitala Tailandei. Obștea aceasta are la dispoziție o sinagogă, iar pentru copii funcționează un curs de Talmud Tora. O obște relativ mai mare există la Singapore: 80 de familii. La sinagoga din oraș se oficiază zilnic. Alături de sfîntul lăcaș funcționează școala comunității.

ȘCOALĂ

La Montreal, în Canada, își desfășoară activitatea — intrînd actualmente în cel de-al 5-lea an de funcționare — școala „Maimonide” pentru educația religioasă a obștei sefarde din acest mare oraș. Cursurile sînt predate în limba franceză.

LUCRARE

La Copenhaga a apărut o nouă lucrare despre locurile sfînte pentru cele trei religii monoteiste — mozaismul, creștinismul și mahomedanismul. Sînt prezentate orașele, lăcașurile de rugăciune și monumentele mai importante din Țara sfîntă.

stiri

IN MEMORIAM

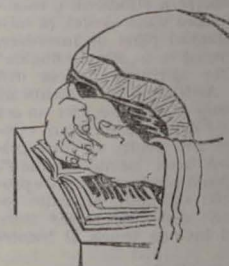
Presă evreiască a marcat împlinirea a 15 ani de la moartea profesorului Iosef Klausner, care a deținut mulți ani catedra de istorie a Universității ebraice de la Ierusalim. Eruditul istoric și filozof a fost autorul mai multor scrieri, printre care o istorie a evreilor tradusă în numeroase limbi.

CONFERINȚĂ

Este în curs de pregătire cea de-a doua conferință anglo-americană a istoricilor evrei. Tema conferinței: migrațiunea populației evreiești în secolele XVIII și XIX. Istoricii de pe cele două țărmuri ale Atlanticului vor prezenta referate și comunicări pe tema amintită.

PIESA

La Teatrul regal de dramă din Stockholm se prezintă, în reluare, spectacolul cu piesa „O piscică în ghetă” de Simon Wincelberg, adaptare după o năvelă scrisă în idiş de Racmil Bryks. În această năvelă, autorul — unul dintre supraviețuitorii ghetoului din Lodz — descrie suferințele victimelor samavolniciei naziste.

RABIN

Dl. Robert Silverman, absolvent al Universității de istorie din Leeds, a fost ales rabin al micii comunități evreiești din insula Caribbe din Curaçao. Această obște este una dintre cele mai vechi de pe noul continent, avînd o istorie de peste trei secole.

UNIVERSITATE

Peste 5000 de studenți frecventează în acest an universitar cursurile universității religioase Bar Ilan din Israel.

CRONICĂ

Pictorul și graficianul Herman Fechenbach, renumit prin ilustrarea unor ediții germane ale Bibliei, lucrează în prezent la ilustrarea cronicii obștei evreiești din localitatea Bad Mergentheim-Republica Federală Germania. Comunitatea din acest oraș datează din secolul al XII-lea. Ea a fost distrusă în anul 1942, cînd ultimii evreii din oraș au fost deportați de naziști la Dachau.

מעסאזש

(סוף פון זייט 10)

אָס דערפאר ווערט דער טיש ארום וועלן מיר ניצן אין דער דאָזיקן אָונט אָנגערופן „סדר“, דאָס הייסט אָרדענונג; עס איז דער טיש וואָס איז מבשר די צייטן אין וועלכע סע וועט פארשווינדן דער תורה'דיגקייט, און אין וועלכער אָרדענונג מיר געווענליכעס און מיר'הייט וועט הערשן אויף דער דאָזיקער ערד.

אָס דערפאר ווערט די דאָזיקע נאכט אָנגערופן „ליל שמורים“, די וואָרמאכט, ווייל מיר וואכן כסדר, און די דאָזיקע נאכט איז הייליק, ווייל זי איז דעם הקב"ה'ס גופא, דער וואָס איז דער „שומר ישראל“, און מיר ד.רפן זיין די „שומרים הפקד לעיר“. מיר וואכן אז די דע-ראַבערטע פרייהייט, זאל נישט אויסגעריסן ווערן פון קיין שום פרעה, מיר וואכן אז דאָס וואָס עס איז געשען, די אמאליקע דראַמעס וואָס מיר האָבן איבערגעלעבט זאל זיך שוין נישט איבער-הווען, מיר וואכן אז מיר זאלן שוין נישט זיין קינעמס קנעכט.

אָס דערפאר ווערט דער לעצטער פסוק פון דער הגדה פון דעם „וואת הקביה ושחט למלאך המוות“ וועגן הקביה, וועלכער וועט אומברענגן

שליאכ...

(סוף פון זייט 11)

מענטש אויפן באַק האָט געשמוסן די פערד, ער האָט זיי אונטערגעטריבן מיט גע-עפערטע ווערטער און מיט אנדערע אויך לאַשטענדיקע, מיטן קאָפּ און מיטן האַרץ איז ער דאָ געווען נעבן זיינע רייזינדיקע אַר'ן דער דאָשקע, אזוי איז היינט, אזוי וועט זיין מעגלעך — ווינטער און זומער און פריינג און האַרבסט, יאָר נאָך יאָר, יאָר נאָך יאָר, די קינדער זענען געוואָקסן, זענען געוואָרן מענטשן דערוואַקסענע, איינציגווייז זענען די אלטישע, זיינע קלינסט, וואָס אויף גענער רייזע, פון וועלכער מע קענט זיך נישט צוריק, און ר' ליפּע, מיט דער גרויסער באַרד, אן אייני געוויקערטער, זיצט אויף דער קעלניע און

קהילה — מודעות

קאָלעקטיווע סדרים

מצות און יין כשר לפסח

סע וועלן אָרגאניזירט ווערן סדרים, דעם 26טן און 27טן מערץ, ביי וועלכע סע וועלן זיך באטייליקן די מנהיגים פון דער פערט-ציע און פון דער בוקארעסטער קהילה, בראש מיט בעלימסדור, דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א.

זמן התפילה

ערב פסח (26טער) מערץ וועט מען דאָ וועלן מונח-מערב אין אלע באַקאַנטער שילן אויפגער 19.

די יום־טובדיקע דרשה

אין כאַראַלעמפל וועט דער רב הראשי שליט"א האַלטן די יום־טובדיקע דרשה אויף גער 19:30.

דעם ערשטן טאָג יום־טוב, אָונט (27טער מערץ) אויפגער 18, וועט דער רב הראשי שליט"א האַלטן א דרשה לכבוד יום־טוב אין שפּאניש-טעמפל פון דער באַנו מאַראַטשני-גאס.

שמירה-מצות

בעל-בתים וואָס ווילן עסן שמירה-מצות ווערן געבעטן אז זיי זאלן זיך פארשרייבן אַז זיי קהילות, וועמענס מיטגלידער זיי זענען.

כשר פלייש

אין צענטער פאר כשר-פלייש פון בוקא-רעשט, סטיקלאר-גאס, וועט מען קאָנען בא-קומען כשר-פלייש לפסח.

קאָלעקטיווער כשר לפסח

אין יאס, דאָוואָה, באָטשאַו, באַקאָו, גאלאץ, קלוזש, אַראַדע, אַראַד, באַיאַמארע און טימאָשאַו וועלן פּונקציאָנירן כשרע קאָנסיעס ביי די קהילות וואו מע וועט קאָנען עסן אלע אכט טעג פסח.

א-בן-שבעים פייערונג

ה' לעאָנאַד מערליב, אן אָנגעזענער בעל-בית פון דער בוקאַרעסטער קהילה, איז געוואָרן א בן-שבעים. מיט אַט דער געלעגנהייט האָט ער געגעבן א שלום-סעודה שבת פ' ויקהל-פקודי, אין כאַראַלעמפל, ביי וועלכער סע האָט זיך באטייליקט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, סע האָבן זיך אויך באטייליקט מנהיגים

אין דער יידישער וועלט

יידן און דער שאַר-שפיל

דער אָפּקלאַנג און די השפעה פון דעם פיי-בערדיקן פארמעסט פון שאַר-שפיל וואָס איז פאַרענקומען אין רייקיאַוויק צווישן באַבאָ פישער און באָריס ספאָסקי, האָט זיך אָפּגע-שפּילט אויף אַן דערשיינען פון א רייע בן-כער וועגן שאַר-שפיל און וועגן גרויסע שאַר-שפילער. צווישן אַט די ביכער זענען בא-הערקנסווערט צוויי, וואָס זענען נישט לאנג דערשינען: „גרויסע שאַר-שפילער“ פון הא-ראָלד שיינבערג, וואָס איז דערשיינען אין פארלאן פון דיידי פוינטער פון ניויאַרק, און „נישט בלויז דער שאַר“ פון געוואלד אבאָהאָמס, וואָס איז אויך דערשיינען אין אמעריקאנישן פארלאן. ביידע מחברים זענען שאַר-שפילער, און זייערע ביכער נעמען אריין אי דאָס באַשרייבן פונעם שאַר-שפיל איינסטעסאָנע דאָס וועגן די באַרימטסטע שאַר-שפילער, האַראָלד שיינבערגשטעלט פאַר די בעסטע שאַר-שפילער פון די לעצטע דריי יאָרהונדערט, אונטערשטויכנדיק אז צווישן זיי געפינען זיך א גרויסע פאַל יידן. גער-ראַלד אבאָהאָמס ווידערט איין קאָפייל פון דעם בוך דעם אָנזעענדיקן יידישן סלאַוואַ פאַרן שאַר-שפיל. „ביז צו דער צווייטער וועלט-מלחמה — איז דער מצב געווען אזעל-כער, אז ביי א שאַר פארמעסט מיט צוועלף כאַסייליקער האָט מען לייכט געקאָנט צו-ניפּשטעלן א מנין“...

די יידישע קהילה פון קובא

אין קובא ציילט איצט די יידישע קהילה 2200 מיטגלידער. דאָס רוב לעבט אין דער הויפטשטאָט פונעם לאַנד. אין האוואַנע איז פאַראן א הויז פון דער קהילה, וואָס איז אויפגעבויט געוואָרן אין יאָר 1952, וועלכע קאָנצענטרירט דאָס אנציע קהילה-לעבן. דאָס פונקציאָנירט אויך א שול פון דער קהילה אין וועלכער מע לערנט אין שפּאניש און עברית.

אן אויסשטעלונג פון יידישע מלבושים

אין יידישן קונסט-מוזיי פון אמסטערדאם איז דערפונט געוואָרן אן אינטערעסאנטע אויסשטעלונג. עס האַנדלט זיך וועגן א רע-סטרעקטיווע וועגן די טראַדיציאָנעלע יידישע מלבושים אין משך פון יאָרהונדערטער, אין פארשיידענע קאָנצענטראַציעס וועלכע וועלכע 130 געמאלן, רעזאָנאָרן און איינלעבונגען — טייל פון זיי זענען געזאמלטע פון גרויסע קינסטלער — שטעלן פאַר דעם אויסזען פון פרויען וואָס מענען וואָס האָבן געלעבט אין די קהילות פון איטאליע, דייטשלאנד, הא-לאַנד, שפּאניע, טערקיי, קאָנסאָ א.א. צווישן די אינטערעסאנטע עקספּאָזאָנס געפינט אין א גראַוואַר פונעם יאָר 1790, וואָס שטעלט פאַר א גרופע יידישע פישער פון ענגלאַנד.

א יידישע קהילה אין אנדארא

אין אנדארא, דאָס קליינט לענדל צווישן די גרענעצן פון פראַנקרייך און שפּאניע, לעבן איצט אַט ערץ 1000 יידן נישט לאנג האָט מען אָנגעהויבן צו בויען דאָ א יידישע שיל.

אין דער יידישער קהילה פון באַלייחע

נאָר וואָס פארעפנטלעכטע דאָטן ווייזן אַז אין באַלייחע לעבן 3500 יידן. די קהילה פון באַלייחע איז די יונגסטע קהילה פון לאַטיי-אמעריקע, זייענדיק געגרינדעט אין יאָר 1942.

פאָסט-מארקעס מיט יידישער טעמאטיק

די דירעקציע פון דער האַלענדישער פאָסט האָט אָנגעקאָנט, אז בקרוב וועט זי אַרויס-געבן דריי פאָסט-מארקעס לוכר פון אַני-וועסירונגען. איינע פון זיי וועט זיין געווי-דעט דאָס אינווערסירן פון 300 יאָר זינט אויפבוט פון דער פאַרשטאָנענער שיל, א מערקווירדיק ארכיטעקטאָנישע געביידע, דער הויפט סטרידער מקוסיקוועס פון אַמ-סטערדאם. די אנדערע צוויי מאַרקעס וועלן וועסערן דאָס אינווערסירן פון 700 יאָר זינט דער עקזיסטענץ פון אמסטערדאם און 400 יאָר זינט גרינדן די אוניווערסיטעט פון לייאָ.

די עסטרייכישע פאָסט האָט אָנגעקאָנט דאָס אַרויסגעבן א פאָסט-מארקע מיטן פאַר-טרעט פון אונגאַרן שיינבערג. די מאַרקע וועט אָפּהערן די אינווערסירונג פון הויז-דער יאָר זינט דער געבורט פונעם קאָמ-פּאָזיטאָר.

די געשיכטע פון יידישן וועלט-קאָנגרעס

פּראָפּעסאָר אריה סאַראַטאָקווער וועט אין גיכן אָנהויבן אַרויסגעבן א געשיכטע פון יידישן וועלט-קאָנגרעס, וועלכער איז גע-גרינדעט געוואָרן אין גענף אין יאָר 1936, און וועמענס אויפגאָבע איז בעת דער מלחמה איבערגעפירט געוואָרן קיין ניויאַרק. דאָס ווערק וועט רעדאָנירט ווערן אין פיר בענדער.

מאַלעריי אויף יידישע טעמעס

איוואָר ווייס, אן ענגלישער מאַלער, שטעלט פאַר אויף זיינע לייזונסן געמאלן וואָס זענען אינספּירירט געוואָרן פון תנ"ך, ווי אויך פון דער סביבה פון חסידישער טראַדיציע. אן אויסשטעלונג פון ווייס'ס אַרבעטן, וואָס זענען כולל כמעט 40 איילבילדער, זענען פרעזענ-טירט געוואָרן אין קאָנצענטיירט און לאַנדאָן.

דער תנך אָפּגעשפּילגט אין פאָסט-מארקעס

אין פארלאן „כתב“ פון ניויאַק איז דערשיינען דאָס בוך פון אַרמאָס „דער תנך אין פאָסט-מארקעס“. מאַטעק ווייזט אַז דער תנך איז איינע פון די אינספּיריר-מקורות פאר די צייכנער פון פאָסט-מארקעס. פארשיידענע לענדער איבער דער וועלט ידע איינע פון די 230 זייטן פונעם דער מאַנס באַנד איז געוועזענע איינער פון די מאַרקעס און דעם מקור פון תנך פון וועלכן זי איז אינספּירירט געוואָרן.

יודאאיסטיק אין מעקסיקאָ-סיטי

אין דער שטאָט מעקסיקאָ-סיטי איז גער-גרינדעט געוואָרן א צענטער וואָס שטודירן יודאאיסטיק. דאָ וועלן אָרגאניזירט ווערן קורסן פאר עברית, יידישע געשיכטע, ליטע-רסור און רעליגיע. א קאָסערע פאַר יידישע לימודים פונק-ציאָניסטיק איז דער דאָס פון דער אַוני-ווערסיטעט פון דער הויפטשטאָט פון מעק-סיקאָ.

די יידישע קהילות אין ווייטן-מירוז

די גרעסטע קהילה אויפן ווייטן-מירוז גע-פינט זיך אין אויסטראַליע. זי ציילט 70.000 יידן. אנדערע קהילות פון אַט דער געאָגראַ-פישער געגנט: ניייעללאַנד — 4000 מיט-גלידער; יאפּאן — 600; אינדיע — 15.000; סינגאַפור — 450; פאָקסיטאָ — 250; האָנג-קאָנג — 200; טיילאנד 600.

מעסאזש

פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א לכבוד פסח תשד"ה

דער, הוציאנו מעבודתו להרות" הערם ויד נאכאפא ווי א פריידיקע שאלונג אין אונז דערע הייטן. מיר מוילן ווידער אויף די אור אלטע פארנעלטע בלעטלעך פון דער הנדה, וואס דערציילן אונז פון דעם יצואת מצרים וואס ס'איז געשען מיט פיר מיליאנען יאר צו רוק, און מיר דריקן מיט זיי אויס אויף די איידעלע שטערנעכע פון דער היינצטייטקער וועלט. ארום דעם סדר-טיש, זענען מיר מ'ספד די עפאפוי, זענען מיר א שירה הדשה, אונדזערע אלטע הללס, שירים ותשבות וואס זענען תמיד נוי, ווייל נישט נאך די באפרייגונג פון אפאליקו מצרים, דערמאנען מיר ביים סדר, ניערמט אלע אלץ ניערע באפרייגונג וואס די וועלט האט דערנאכט און עקעפט אויף ווייטער צו דערנאכט.

און די פיערונג פון יום-טוב פסח, פון דעם סדר-טיש, גונע בלויז דעם נס פון ה' שמים, די אנטישטענדיקע געשעעניש וואס האט זיך דעמאלט געמאכט מיט אונדזער פאלק? טראכטנדיק אויף אזא אופן, וואלט געהייסן אז מיר זענען פונע אין דער פראכט, אין דעם רויקן באדייט פון די דאזיקע פיערעכע טעג.

פסח ניט איבער דעם נאציאנאלן ראם, שפרייט איבער דעם רעליגיעזן זין און מ'טאירט זיך אין דער בחינה פון "הללו את ד' כל יום, שבחיהו כל האומים" (לויבס גיט אלע פעלקער, גיט א שבח צו אים אלע אומות) ווייל ער פארקערפערט דעם ערשטן נעחו פון די, "עברים", קעגן די, "פרעחם", פון די נעכטע זענען אונטערדריקט.

נישט נאך די יידישע קנעכט, ניערמט אויך וויערע ברודער, די מיצרים, אלע געפוינטע און דערנאכטע פון דער וועלט, דערווייט זיך, און דער דאזיקער נאכט, פון א גרויסן און אומבאזונדארן אמת: אז די קייט פון שפלאפער קאנען צערייסן ווערן. כדי די סאטראז זאלן קאנען באהערשן מיט זייער בייטש ראם נאנע פאלק, גויסטיק זיי זיך, די פרעסן, אין דער דיווערסע, און דער אייביגער אנטעמישער דיווערסע. זיי האבן געהעט צו שטארק, צו גענאסירן, פארשפרייט די גיפט פון רכילות און פארלויבונג, גע-ראכט צו אלעמאלי ביטערקייטן "הנה ותחכמה לוי" זיך געלויבער, אבער ס'איז זיי נישט געלונגען צו פארניינן זייער אייגן פאלק ארום זייערע פאנאנען פון שטאה און דיועה. נישט פון אונטן, פון צווישן די הארעפאשע ריען, ניערמט פון אויבן פון די פרעהשע מאכונגען, קומט דער רוק צו פיר ווערע אדער ניימישער פארניכטונג. אין דער תורה גענומען מיר קיין איין פסוק נישט, וואס זאל געלויבען אויף עפעס א שפיר פון א סכסור צווישן די יידן און דעם פאלק צווישן זיין.

פון דעמאלט און נישט נאך איינמאל אין יאר, פסח, ניערמט ייז חיי-הימים יערן פאלג, כל יום חיי-הלילות, יעדע נאכט, הערנט הוה אין אונדזער פאג-טעגלעכע לעבן, להביא ליחוד החיים און אין לעבן פון אונדזער משיחישע אידעאלן, און דער געדאנק פון פרייהייט נעווען אונדזער עצם געדאנק פון זיין.

פון דעמאלט און נישט נאך איינמאל אין יאר, פסח, ניערמט ייז חיי-הימים יערן פאלג, כל יום חיי-הלילות, יעדע נאכט, הערנט הוה אין אונדזער פאג-טעגלעכע לעבן, להביא ליחוד החיים און אין לעבן פון אונדזער משיחישע אידעאלן, און דער געדאנק פון פרייהייט נעווען אונדזער עצם געדאנק פון זיין.

(סוף אויף זייט 9)

דער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן זענען ארויסגעפארן קיין אויסלאנד

דעם 9טן מערץ ד"ר איז דער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן געפארן אין דער שווייץ, וואו דער רב הראשי שליט"א וועט זיך באטייליקן אין דער יוצונג פונעם אגפ"י רונגראס פונעם דושינס, כדי צו באשטימען דעם בודזשעט פאר דער סאציאלער הילף פארן יאר 1975.

אויסן איסטעראיאנאלן ספיעלד בוקארעסט-אפגען זענען געקומען באגלייטן: דניאל טעגאל, פרעזידענט און מארטינ בעלוש, וועפערענדיקע פון דער בוקארעסטער קהילה, הרב י. מ. מאריאס שליט"א, גבאים פון שילן, אנגעשטעלטע ביי דער פעדעראציע און דער בוקארעסטער קהילה א.א.

הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א איז אויסגעוויילט געווארן דעפוטירטער אין רומענישן פארלאמענט

אין די פארלאמענט-וואלן וואס זענען פארגעקומען דעם 9טן מערץ ד"ר איז דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א ווידער אויסגעוויילט געווארן דעפוטירטער אין דער ברויטער נאציאנאלער פארלאמענט (פארלאמענט).

פאר די וואלן האט דער רב הראשי שליט"א געהאט באגעגענישן מיט די וויילער פונעם 5טן וואלאצירק פון בוקארעסט, וואו ער האט קאנדידירט. דעם 3טן מערץ אין יוגנט-זאל פון דער טורטורעליגאס איז פארגעקומען אן עפנטלעכע פארזאמלונג, אין וועלכער די בירגער האבן זיך ארויסגעזאגט זייער פולשטענדיקע הסכמה צום פראגראם, וואס איז פארעפנטלעכט געווארן אין מאניפעסט פון דעם פראגט פון סאציאליסטישער אייניקייט, זייער אנטשלאסנקייט צו געבן זייער שטימ פאר די קאנדידאטן פונעם פראגט.

פסח דייקס...

שבת הגדול

שבת פסח פסח ווערט אנגערופן. שבת הגדול, דער גרויסער שבת. אויף מערער אופנים האט מען דערקלערט פאר וואס מע האט אים געגעבן אט דעם נאמען. מיר דערמאנען עטלעכע פון זיי:

(1) ווען די בני ישראל זענען ארויס פון מצרים, צען טאג אין חודש ניסן, איז געווען אום שבת. אזוי ווי אין דעם טאג איז געגעבן געווארן דאס ערשטע געבאט פארן גאנצן פאלק ישראל, האט מען עס אנגערופן. שבת הגדול.

(2) אבער אין דעם דאזיקן טאג האט מען גע'דארפט' צוגרייטן דעם קרבן פסח, דורך וועלכן די יידן האבן געדארפט באווייזן אז זיי גלייבן נישט אין יענעם אפגאס צו וועלכן סע האבן געדינט פרעה מיט זיינע אונטערטאנען. און דאך האבן זיי נישט געהאט צו לייזן דעם גארנישט פון זיי, ווייל עס איז געשען א נס. צום זכר פון אט דעם נס ווערט דער טאג אנגערופן. שבת הגדול.

(3) אויב מען זעצט איבער די ווערטער "שבת הגדול" ווארט-ווערטלעך הייסט ער "דער שבת פונעם גרויסן", דאס הייסט פונעם נביא אליהו, וועמענס אקומען עס איז אנגעזאגט געווארן דורכן נביא מלאכי, וואס מיר ליינענען צו דער הספדה: "הנה אנכי שלח את לזכר את אליהו ה' נביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא". זעט, איז שיק צו אייך אליהו הנביא, איידער עס קומט דער טאג פון גאט, דער גרויסער און דער מוראדיקער (מלאכי ג-כג).

(4) לויט אן אלטן מנהג האלט דער רב אין דעם טאג א דריטע, וואס איז געוויינטלעך א לאנגע דערפאר דאכט זיך אויס דעם עולם, אז דער טאג איז גאר א לאנגער...

שבת חול-המועד פסח

אין אט דעם שבת ליינענס מען ביי קריאת ה' תורה פונקט ווי ביי שבת חול-המועד פון סוכות, די פרשה "כי תשא". אין וועלכער משה רבנו בעט דעם אייבערשטן אז ער זאל אים מגלה זיין זיינע דרכים. פונעם ענטפער וואס דער אייבער'ס שטער גיט אים, קאמט פארשטיין אז דער מענטש קאן משיג זיין די סודות פון דער עק' ויסטענען. צום סוף פונעם שמועס, באפעלט דער אייבערשטער פאר משה רבנו, אז ער זאל צו גרייטן נייע לוחות מיט די עשרת הדברות, וואס זאלן איינגעהאלטן ווערן צוזאמען מיט די אנ' דערע יום-טובים, וועגן וועלכע סע ווערט גע'זאגט אין די ווייטערדיקע פסוקים.

דאס קאפיל ל"ז פון יחזקאל הנביא איז די הספדה פון אט דעם שבת. דאס איז די גבואה פונעם וויידעראוועלעכען: "כה אמר ד' לעצמות האלה הנה אני מבא בכב רוח והייתם". אזוי האט געזאגט גאט דער האר צו די דאזיקע ביי' נער: זעט, איך ברענג אריין אין אייך אז אטעם, און איר וועט ליכענדיק ווערן. אייך דערנאך ווערט געזאגט: "הנה אני פותח את קברותיכם והעלתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל" (לז-יב). זע, איך עפן איינ' רע קברים, און וועל אייך מיין פאלק אויפ' זיין.

דער יידישער קהילה אין מאסאטשעטס

מיר דער געלעגנהייט פונעם יום-טוב פון פורים תשל"ה האט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א באקומען א ווארטע באגריסונג מצד דער מאסאטשעטס יידישער קהילה.

אין זעלבין בריוו ווערט מודיע געווען אז מע האט אויסגעוויילט א נייטע ראש' מיט דער געלעגנהייט פונעם יום-טוב פון פורים תשל"ה האט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א באקומען א ווארטע באגריסונג מצד דער מאסאטשעטס יידישער קהילה.

אין זעלבין בריוו ווערט מודיע געווען אז מע האט אויסגעוויילט א נייטע ראש' מיט דער געלעגנהייט פונעם יום-טוב פון פורים תשל"ה האט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א באקומען א ווארטע באגריסונג מצד דער מאסאטשעטס יידישער קהילה.

שרי יאצקן...

(פון דער סעריע: "יידן פון מיין געבוירן-שטעטל")

"א סינטעז פון חסידות"

אוי האבן מיר געשריבן דעמאלט. איצט ווען מיר האבן באקומען אויך דעם צווייטן באנד פון דעם חשבון חבור, האבן מיר געהאט די סא-סיסטאציע וואס אונדזער אפשאצונג וואס מיר האבן אויבן צייטירט איז נישט נאך וואס זי איז א ריכטיקע, נאר זי איז נאך נישט גענוג דער-שעצט געווארן.

ווען דער מחבר האט פארענדיקט דעם ערשטן באנד מיט די וויכטיקע: "חם ולא נשלם", אז עס סוף פונעם בוך אבער עס איז נאך נישט פאר-דיקט, איז עס נישט געווען בלויז א מעטא-פאר. היינט קאן מען זאגן מיטן פולן מויל: חם נשלם. עס איז באמת פארענדיקט געווארן, ווייל דער צווייטער באנד האט דערגעגעבן דעם ערשטן חלק, אין וועלכן ער האט אנגעפערט דאס ספעציפיקע פון חסידות ראדוין. דער באנד דרינגט אריין אין תור פונעם ראדוין-איוביער חסידות. און ווי געזאגט, אין חסידות בלל, אין צווייטן חלק פירט אונדז דער מחבר אויף די וועגן פון חסידות און ער באלייגט אים מיט נייע ווערטפולע דאקומענטן און ארגומענטן.

מיר האבן פארשטעלט (אויף דער העברעאישער זייט פון אונדזער צייטשריפט) פראגעמענטן פון די הויכע געדאנקען פון אים דעם חשבון ווערק, כדי אונדזערע ליענער זאלן אויך ארום זיך באקענען כאטש מיר איין טראפן פונעם ים פון חסידות.

צום סוף פון יידן הקדמה צום צווייטן באנד, זאגט און דער מחבר: "יהי רצון אז איך זאל זוכה זיין אונדזערע בקורות אדאס ספר 'חסידות איוביער-ראדוין' במשנתו של רבי צדוק הכהן צאנז".

מיר, פון אונדזער זייט, זאגן נאך אסאך. און ווינטער אים צעלה.

אונטער אט דעם טיטל האבן מיר פארעפנט-לעכט אין אונדזער "צייטשריפט" (נומער 303, 15טן יולי 1973) א רעצענזיע וועגן ערשטן באנד פון ר' שלמה זלמן שרגאס ספר "בנתיבי חסידות איוביער-ראדוין". אין אונדזער ארטיקל האבן מיר צווישן אנדערע געשריבן:

"...ווען איד זאל וועלן מאכן א קורצע דעם-פיניציע וועגן תוכן פון אים דעם ספר. וועלכע איז געזעצט אט עס און וויטנאטפולע וועלט סינטעז פון חסידות בכלל און פון ראדויןער חסידות בפרט.

איך האב אונטערגעשטראכן אז עס איז א וויטנאטפולע סינטעז, ווייל יעדער מאמר, יעדער פרק פון ספר איז א שווייטער, אן אנא-ליטישער פארשטייט, וואו אירפן יסוד פון די דאקומענטן, די ספרים זענען אדאמורט. וואו אירפן יסוד פון זיי אייגענער דערפארונג, אלס ראדוין-ער חסיד. אירפן יסוד פון זיי אןאליטיש, טאלאנט, מיט וועלכע ער איז כוח מסביר צו זיין פילאזאפיש, מיטן הקיריהו חוש זיינעם, דעם מהות פונעם חסידות און זיין וויכטיקייט נישט נאך פארן רעליגיעזן קיום און המשל, נאך אויך פארן נאציאנאלן קיום פונעם יהדות.

דערפאר איז דאס ספר אןארגינאל, א חידוש, הגם ביז היינט זענען דערשינען צענדליקע ספרים, נישט נאך מיט סיפורי חסידות, מיט ברייטע ביאגראפיעס, מיט רבישע דברי-יתרה און - אפילו מיט ספרים וואס האבן געפארשט וויטנאטפולע דעם תור פון חסידות.

יג, אבער יענע, וויטנאטפולער, זענען גע-שטאנען מחוץ דעם חסידות און האבן, אריינגע-לייגט, אין רבישו חסיד כדי צו דערשט דאס חסידות.

דאס מאל איז דער מחבר א היימישער. ער גופא איז א חסיד. ווער קען זי אןאקעגן בעסער פון אים צו פארשן דאס חסידות, וואס איז אים נישט נאך נאענט צו זיין נשמה, נאך אויך ל"ב און סיטור"

ניין, איז איינער גאנצער עקזיסטענץ האט איר כמעט קיין נאך נישט געהאט קיין צייט אריין-צוקוקן אין א ספר. ווינטער-ווער, אין סיי וועלכער צייט, האבן איר געווארט די שליא, ברייט צעשפרייט, די שליא האבן איר גע-רופט און איר האט געוואוסט אז איר מוזט זי פאלגן און ענטפערן אויף זייער רוף. די דראש-קע מיט אירע פאנעניס פרושונעס, מיטן גע-פלאצטן צוועק, דורך וועלכע עס האט זיך לייכט געמאכט א וועג דער קאלטער הארבסט-קער-רעגן, איז תמיד געווען פול מיט פאסאזשיר-מענטשן וואס זענען געטריבן געווארן פון אן אומדורכזעהר צוה, א דרינגענע זאך, וואס האט זי געטריבן צו זיין א יענע צייט זענען צום רוב אזעלכע ריזעס געווען נאך צו-ליב טויעריקע פארפאלן - א קינד פון דער שטאט וואס איז שווער פראגן געווארן און די-מוטער לויפט כדי אויף אים אכט צו געבן ביי זיין קראנק בייט, א פארפאלטערטער עסק ביי דעם טריבונאל, א שוועסטער וועמענא איר אונטערגעשטראבן און זי איבערגעלאזט מיט א שטוב קינדער... צוואנגענווערונגען נעכטליך איז דער דראשקע, איבערגעשטאנען און פאר-זאלט פון דאס אומגלייכערע ריזעס, האבן די מענטשן זיך אראפגענומען פונעם הארץ, ויפצנ-דיק און זוכנדיק א דערמאטיקער ווארט. איז דער דראשקע צייט יוצא אויף דער קעגלייך געשלאגן פון די רעגנס, איז הארבסט, געשמיטן פון די שטורעם, ווינטער, פארברענט פון דער זון זומער, דער אלטער ליפ און טרייבט אונטער די פערדלעך סיס זיין הייזעריקער שטימע. יכנען איר פירט נבלות, שטענליך... די שליאן זענען געווען פארפליצט מיט בלאטעס, די דראשקע האט זיך געשטעלט פאר אים סקרפער-דיק און הייזעריק איבער די גרינע און שטיי-נער, זעלטן האט מען געהערט פון דער קעגלייך קללות און חרמות, אבער דאס אלץ האט נישט געהאט קיין באדייטונג, וויכטיק איז געווען אז מע זאל א מאל אנקומען צום ציל, יעדער איי-נער מיט זיינע דאז, מיט זיינע צרות און האפענונגען...

איז שטאט, איז דער איינציגער ליעב תמיד צוגעפאלן צו דער זעלבער אכסניה, עס האט זיך וואו ער האט געהאט זיין בעט, נעבן די באלענאטעס פון די אנדערע שטעטלעך פון דער זייט מאדאטע. גאנץ פרי, האט ער זיך צוגע-אייילט צונויפזאמלען זיין פאסאזשירן כדי צו מאכן דעם וועג אויף צוריק. די מענטשן פלעגן זיך ביטן אבער זיך דאזען פלעגן זיין כמעט די זעלבע, און איז קראנק, א שוועסטער איז אן אלמנה. אן אלטער אומבאהאלפערטער פאטער, די מענטשן האבן זיפצנדיק אויסגעהערט אן א טויעריקע אבער אומגלייכע מעשיה, און פון אויבן פון דער קעגלייך, האט ר' ליפא אונ-טערגעשמיטן די פערדלעך וואס האבן זיך גע-שלעפט פויל, ער האט געשלאגן מיט ביי-טערע קללות - וועמען די פערד, די בלאטעס שליאן, צי דאס ביטערע לעבן זיינס...

טייל מאל זענען געווען אויך אנדערע ריזעס - גליקלעכע עסטערן זענען געפאלן צו זייער אפאכטערס חתונה, זיידעס זענען געפאלן אין דער שטאט און צו א ברית אבער ביי צוהה פון אן אייניקל, א דעמאלט איז באמת כדי ער ווען צו זען ר' ליפא. דעמאלט האט ער זיך פארגעשטעלט אין זיין גאנצער פראקט מיט זיין באשיידענער מלאכה זיין יאגו, געלידערקט אפגעלעכט, האבן דאכט זיך געוועבט טודות-דיקע פערדן אין אים דעם מענטש אויף דער קעגלייך און - אויך זיין, די פערדלעך זיינע, זענען ווי אומגענומען געווארן פון דער שטח-דער שטי-מונג...

צרות, דאז, פרייז, האפענונגען... אלץ האט געהאט פאלא אין דער ענדער דראשקע, וואס האט זיך געצויגן מאכנדיק א רעש, סקרי-שטעטל אויף שליאן וואס האט פארברונדן דאס פערדן מיט דער ברייטער וועלט. זי דאזט פון די קליינע מענטשעלעך, וואס זענען געווען "קליינער", צו וועלכע עס האבן זיך צוגעגעבן אייערע אייגענע דאז, און זעלטן - אייערע אייגענע פרייזן. די וועגן זענען געווען לאנג, די דראשקע איז געפאלן שווערלעך, קוים גע-שלעפט דורך די מיטע פערד, געהאנגענע מער מיט שטריי ווי מיר האבען, און די מענטשן פארוויילט שמועסנדיק, דערציילנדיק וועגן זייער שווער לעבן, וועגן זייער צרות, וועלכע האבן זיך אויסגעשטרייבן פון זייערע הייזער, פון זייער טאג-טעגלעכע עסקים; אבער דער

וויקטאר וויס

שליאן, וועגן... די מאדאטע וועגן געדענ-קען איין נאך, די בערג אויף וועלכע איר האט אזוי פיל מאל אויפגעשטיגן, טעמענדיק שווער, שפאנענדיק נעבן די פארשויפטע וועלדער, פונעם ווייטן שטייב, דאכט זיך אז זיי ווארטן אייך, אז זיי זאלן איין ווידער זען אדורכגיין... אז איר זאלט דערפאר אן אייער אדורכגיין אויף אט דער ערד איז נישט געווען אן ניצן, אז אייער מיט ווערט נישט פארגעסן, די וועגן היטן נאך אויף אייער זכרון, און די יוג, איז ניקלעך און אוראייניקלעך, וועמען אייער מלאכה איז געווארן זייער פאמיליע-נאמען אויף רומע-ניש; קאמוטער, קאמיונאל, סווידזשיי, ווייטן זייער גוט אז זיי האבן זיך נישט מיט וואס צו שטעמט מיט זייער אפשאטאס.

הדרבה, ווען די סעכניק און די שטעלייט האט פארקירצט דעם מרחק, ווען פלאנעטן וואס זע-נען געבויעט געווארן פון די מענטשעלע הענט קרויין ארום אונדזער פלאנעט אין 60-70 פאר-נוט, ווען מענטשן וועגן זיך אויף איר דער פרי-אין יענער בעט, עס דעם איבערבייטן און דער-וואג, דעם שטייגן א צוויי מיליארד געפוינט ווייט פון זייער היים, אויף דער נאכט געפוינט זיך זייער בעט און וועלכע זיי לייגן זיך, פונקט אויפן אנדערע עק וועלט, היינט קומט עס אן שווער צו פארשטיין, אז בפרט צו שטעצן, צו וואס האט געטרייבט און צו וואס האט געניצט פאר די אינוואזיער פון די שטעטלעך די הא-רעוואניע איינער פון באלענאטעס, דראשקארע און קומשערס מענטשן פון די וועגן.

איז יענע צייט אן אוואקען, אן אויסצאג אויף אן אןאנע, זענט איר דאס געווען די איי-ציקע וואס האבן פארברונדן דאס שטעטל מיט דער ברייטער וועלט, דאס איינציקע מיטל פאר דער באוועגונג פון מענטשן און זאכן, די הויכע דראשקע מיטן צוועק צי דער הילעכטער און געהויבער שטער וואגן, זענען דאס געווען דעמאלטס מכשירים וואס האבן געניצט פארן פראגענען פון איר גופא, מיט אייער גע-ענטעסע רייד און מיט אייער שווייגן האט אים געדינט - פארשטייט זיך, אז איר זענט אפילו נישט געווען באוואוסטמיגער דערפון. ווייל נישט קיין הויכע אבסטראקטע אידעען און נישט דער ווייז צו אונטערנעם אירע געטרייבן אין וועג אריין, נאך דאס געמאכטע באווער-ניש צו פארדרייטן אויף חיונה, פאר אייער-בערגעלאזענע הייזערייזע, אבער דאס איז דער טובעטיקער אפגעקט פון אייער עקזיסטענץ, וואס ענדערט מיט גאנצישע דעם אנדער, דעם אָבערשטן.

איז אט יענע צייט, שטילע און רואיקע, ווען דאס לעבן האט געווען איין אן אןאנע ריטעם, ווען כמעט קינדער האט זיך גע-אייילט און די מענטשן וועלכע זיך זייער זעלטן דערווייטערן פון זייער היים, פון זייער געבורט-שטעטל, זענט איר תמיד געווען אויף די וועגן, נישט נאך די רייז און די צייט וואס איז אזוי נויטיק אויף איר רייז צו קוקן אין א ספר האט אייך געפערט, נאך אויך אפילו אויפן פשוטן דאווענען אויך אט דאס האט איר געמוזט אפאכאפן אין דער גי, ווייל איר האט געדאנפט איינשטאנען די פערד, און צו מאל - פאר וואס זאלן מיר נישט זאגן אפון - האט איר געוואלט טאקע בעת איר האט געטון אט די אזוי ווייניקלעכע ארבעטס, האט זי נען געווען אין שטעטל אייניקל, וואס דאס אפפול אט די בייטע אויף פארשידענע עבודות, האט זי אויסגעבראכט פון די כלים, אבער די אויף-ריכטיקע פארשטענדיקע מענטשן האבן איר קיין מאל נישט פארארטיילט, זיי האבן פארשטאנען אז דאס קומט נישט פון א גרינגענדיג אן אמנה, נאך אזארה, עס איז פארברייט דער ענטפער פון ובי לוייזצח בערדישעווער, וואס ער האט גענובן פאר אזא איינעם, וואס האט געוואלט א ריטווייזן זיין צו פארמייטן, און געקומען צו לויפן צום ובי כדי צו פארקלארן אזא בעל-עלה אז ער שמירט די אקסן פון דעם וואגן בעת ער דאוונט, דו וילסט זאגן, האט אים אויסגע-בעטערט דער ובי מיט א ווייטער שטימע - אז ער דאוונט אויך דעמאלט ווען ער שמירט דעם וואגן... אזוי דעם ענטפער ליגט דאס אויף פיל חכמה, איז עס מיטפיל א קלארע די נשמה פון אייער זיין, איר די מענטשן פון די שליאן און פון דער אומאויפגעווערער הארעוואניע, אז איר ווייט אליין נישט וואס מע וואלט נאך געקענט צוגעבן.

איתן אריה

ב"ה שדונות נעשות להם כשגונות, מ"מ מוטב להם שיהיו שוגנים ואל יהיו מוידוין דממ"א. אמ יעברו במיד ואל יהשבו לחזור בתשובה או שיהיו יכפר בודאי יענשו במידים, ואם יסמכו על זה שיאמרו אהם אשוב כו' הלא אין מ' ספיקין כו' ואין יוה"כ מכפר, ע"כ מוטב שיהיו שוגנים באמת.

מלוקט ומסודר ע"י חתנו הרה"ג ד"ר זאב גוטליב שליט"א האבד"ק גלגובי (סקוטלנד).

לחשוב כי זה יועיל להם מפני שלא ידעו כי בזה אין מספיק קום בידם לעשות תשובה וגם אין יוה"כ מכפר ועי"ז תוכחה זו ויהיו ולא יעברו עוד ע"י טעות הגלגל, ועפ"ז יש להם גם ה' יום מושבין להעון בלתי-שוא שסומכים שיהיו יכפר עליהם או שבעתיד יעשו תשובה דהיינו תשובה ואשוב כו' וזה נקרא שוא כח"ל, ובעבותה עגלה חטאה קאי על הת"ח שאלו החטאה כל' בשוגג נחשב לו כעבות הגלגל היינו מויד שגגות תלמוד עולה ודון גלגל, ונמצא לפי הגלגל דאף שאמרו

הכותב בחזון נמרץ מרוב הטרדות והנני ידידו דושי"ט הק' אברהם ארי' ליב ראצון האבדיק הגל' וכבר ביארת'ם זה בדרשות, דהנה לכאורה לפי הגמ' בב"ס ל"ג: הגל' גמ' פשעם רומ' לח"ת שגגות נעשות להם כזוד' גומ' ופרש"י שתי' להם לתת לב כטעמי משנתם כו' ועפ"ז ינאח שחנניה מעורר אותם ויהיו יתורלו בתלמודם כדאמרין ההם בגמ' מפניה שגגות פ"ד הנה הויר בתלמוד אבות תלמוד עולה ודון אבל בסיפא דהאי קרא ולבית יעקב אהם דרדשי שם אלו ע"י שדונות געושות להם כשגגות לכאורה קשה להבין א"כ למה יוכיחם הנביא, וכי כדי ללמד שיש שאלה ה' ידור לא יענישו כו' כשגגין, אין זו תוכחה, ועי"ז הב' קושיה שהקשה המהרש"א ומה שתיקן שם, ולדידי נלפענ"ד לפרש עפמא"ל בסוף יומא האומר אחסא ואשוב אין מספיקין לפרש לעשות תשובה, האומר אחסא יוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר ועי"ז שגגות כמה ע"ה כשעוברין בעירה בתנחנחין בלבם שיש עכשיו ע"ה עוברין מחמת אונס היצר או שאר אונסין אבל א"כ יעשו תשובה ולא יסמיפו עליו עול, או שבתנחנחין בזה שביה"כ יהורו בתשובה ויתכפרו, ועי"ז יעוררם הנביא ויגיד לע"ה שאתם כל' שיהיה

לפרשת השבוע: צו

לחברו שכן משתלם בעוה"ז ג"כ והיינו מיד ושבין אדם ל' מקום שכן לעו"ה והיינו ל' דורות, ושניהן צריכין וירון, אכ"ש ביותר צדק כל' לזרוב ב' מקום שיש שחרון כיוס, ולפי שרומ' שצריך להודור יותר במצוות ש' בין אדם למקום ששכרן הוא חסידות הבא ששאו האו שחרון כיוס חסרון לגוף האדם הנקרא כיוס לנשמה כי במצוות אלה היצר הרע משיב עליון בפרט שאין רואין מהן שכן בעוה"ז ועי"כ צריכין להודור ביותר.

לשבת הגדל

משפיע לכל ששת ימי המעשה שם זה לשבת שלפני הפסח ע"פ משל' בווה"ק ה"א ליל ש' מורים, דנהיר דהא לילא כיומא דחקופת תמוז ע"ש נמצא שתי מאיר יום ארוך י"ד ניסן, ליל ס"ז ויום ס"ח, ל"ו שעות והנה ידוע מוה"ק פ' יתרו עה"ט זכור את יום השבת שיום ש"ק

מלוקט ומסודר ע"י חתנו הרה"ג ד"ר דוד משה רוזן שליט"א

מנשר

הרב הראשי ליהודי רומניה
ד"ר דוד משה רוזן שליט"א
לכבוד חג הפסח תשל"ה

שירת החירות, על כל הר מעלליה הנבחרה
ישבה בוקעת ועולה שוב סבתי ישראל. כסי-
פורי ההגדה העתיקה על יציאתנו משיעבוד
לגאולה שטלפני 4000 שנים, משתקפות
השאיפות הנעלות ביותר של תופחתו אור.
המנגינות המסורתיות של ליל-הסדר מעלות
על זכרוננו, מכלר שיחורנו מעול השיעבוד
המצידי שטכבר הימים, כל אותם מעשי ה-
שיחורר שביצעה האנושות לאור החיסוסוריה
ואת אלה שעוד נלחמת לביצועם.

כלום חוגנים אנו בליל-הסדר הזה בק את
הגמים והנפלאות שעשה לנו ה' בימים ההם?
מאורע מכריע בחיי עמנו בלבד? וכו' אין
אנו מפחיתים, ע"י צומצום זה, את ערך מ-
מעלות הכבירה של יום-טוב זה? כי הן ה-
פסה חורג מססגרתו הלאומית, מתחומי הדתי,
ומשתלב בתחומה של האנושות כולה כהתג-
למות של הראשון שבנצחונות המרכאים על
משעבריהם.

לא רק לעבדים העבריים בלבד, אלא גם
לעמיתיהם המצרים, לכל עמלי-עולם וחלכאיו
..נגלה זו חזות לילה, כולם נתבשרו בלילה
הזה בכשורת האמת הניצחית, והיא: היכולת
לנפץ את כבלי השיעבוד, כדי למשוך בשבט
רעו ולהתאכזר על עמם עצמם, וקוקים היו כל
מלכי פרעה למיניהם לדיכוסיה, לאותה ה-
דיכוסיה הניצחית של האנטישיות הם
הסיתו לרצח-עם, לאיבה, הטילו השמצה
ארסית וחרישו מוימות סמוך לו, והכה
נחלמה לו, מבלי שיעליחו, באמת, לרתם
לעגלתם עמוסת-השנאה והפשע אף לא המוני
בני עמם עצמם. הקרואה להסמרה פיסית או
רוחנית לא מלמסה, משורות העמלים, אלא
מלמעלה, ממשרי פרעה היא יצאה. אין בכל
התנ"ך מקור ראוי לשמו כעדות לעקבות סכ-
סור כלשהו בון הערבים לבון העם שמכריח
ישבו והיו, נדבא אף הוא כמחם, וזאת בהתאם
להגדה, מוסכמת ומקובלת מקדמת-דנא,
ש"אנו יבול להיות הפשי אותו עם המרכא
עם שני". אדרבה, העבדים היו והמשיכו
להיות כסימן האהווה, כי על אף השוני ש-
במצאם ובאמונתם, שיתף את גורלם אותו
אויב אכזרי, אותו סכל ו"עבודה קשה"
ש"מרכה את חייהם", ששום סימן-ברכה
לא ראו בה לא להם ולא לעמיהם, אותה עבודה
בתנאים של נצול, של הקסת, עדי מסכנות
לפרעה" ולא להם ולמשפחותיהם; אותו
כיס ששילמו, לא לשם שפור תנאי
החיים של המוני העם, אלא, למען ענותו
בסבלותם.

כרע כל ומצבו באישון לילה", בליה הזה
כרע ונפל ללא-סום המימשל הרורני.
מסלולה של האנושות לא ידע רתיעה
ונסיג לאחור.

מני-א לא הסחנו דעתנו מנצחוננו כאותו
לילה, לזרות מה, שלא אחר בלבד עמד עלינו
לכלותנו". בצורות שונות ובסיסמאות שונות
עד שימוש בנשק החרש של ההשמצה הא-
נמישית, עד ועד בכלל.

מני או עזרנו תמיד בשורות הראשונות כל
פעם שהופעלו צופרי-האופעה למלחמות של
שיחורר. מני אז, לא רק אחת לשנה, בהן
הפסח, אלא בכל יום ויום, וזמי חיר-הי-
מוס", לילה-בלילה, כל ימי חיר — הלילות",
בעולם הזה וגם, להביא לימות המשיח,
רעיו החופש המשיחי היה לעצם מעצמו
ובשר מבשרנו.

מטעם זה, השולחן שאלינו אנו מסובים ב-
לילה הזה, נקרא, "סדר", כלומר שולחן
המבשר את בוא התקופה של "סדר", של
חוסל התהו-ובוהו; תקופה של כינון סדר-
הצדק והחופש עלי-אדמתו, והו גם המעם,
שלי-הסדר נקרא, "ליל-שמורים", כל אנו
עומדים על משמרת הקודש, שמירה קדושה
זו שעל שמה נקרא הקב"ה עצמו, כביכול,
שומר ישראל". שומרים אנו, שהחירות
שזכינו לה כל תינול ע"י אוישוה פרעה,
שהעבר על כל מאורעותיו המעציבים לא עוד
ובל החיטות, שלא עוד נהיה למשועבדים
לעולם.

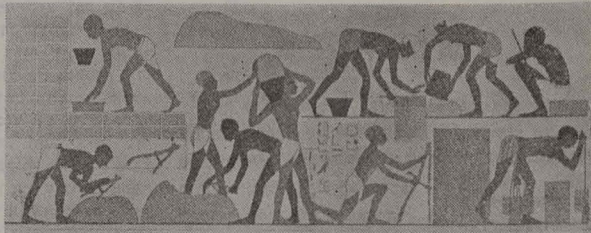
ולכן מלתימית ההגדה של פסח באותו
חזון של, "ואתא הקב"ה ושהט למלאך ה-
מות", סיפור זה על דרר-היסורים שאין דומה
לה, של יור-מומור לנבורה יהודה במינה,
מחשל אדם באמונתו, ש"מלאך-המות"
לא עוד יפרוש את כנפיו השחורות מעל
לאנושות, ששאיפותיו הנעלות ביותר ואה
של כל העמים תבאנה סוף-סוף לירי הנשמתו
ועמי תכל מכל האמונות והרעות ויהנו כשהם
מסובים לדרו לשולחן הסדר, סדר הים
ושלום, פסח לעתיד.

ה' המוב וברך אתכם, אחב"י, הרגלים
בתורתנו הקדושה שנקראת, "חירות", השוק-
רים על לימוד שפתנו הקדושה שבה נכתבו
הראשונה קורות מלהמנו לחופש, בשע
ברכות והצלחה בכל מעשז ידועם לכל [ולכל
הגלויים אליכם. וחזכו לראות בהגשמת
שאיפותיכם.

בברכה מסורתית של חג כשר ושמח

ד"ר דוד משה רוזן

הרב הכולל ליהדות רומניה-
ווי"ו נועד הקהילות הקדושות

ועבדו מצרים את בני ישראל בפרך

איתן-אריה

ליקוטם מעובנו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה ע"י

ביה עש"ק י' מ"א לסדר
ואתחנן לפ"ק פאלטשן. כבוד
ידידי מופלא והמופלג בתורה
ובירא מוקיר ורחים רבנן מו"ה

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוויה ז"ל

ליקט ועיבר הרב יצחק מאיר מארילוס

לשבת הגדול

להשיב "ואמרתם זבח פסח".
הזביחה בטח היתה לשם ד',
כלומר האכילה לפי השגת
ודמיונך א"ך שתהיה זכה ו'
צלולה, אי לא. על כל פנים
הזביחה אינה הנאת הגוף ו'
בודאי היתה להשמה. וזה מוגבל
לכס והשיבו לשחטן לשם
ת"ל: ושאלום המצרים למה זה
בשם מצות פסח. כי אולי לא
כן, יהיה לבכם עממה שלם
מבלי להתערב הנאת הגוף, אבל
שחיסה ודאית היא שתהיה רק
לשם ד' כמו שהחליטו הכמני
ז"ל, שהפסה צריך שיהיה נשחט
לשמו. זה לשון הרמב"ם פרק
א' מהלכות פסולי המוקדשין
(הלכה ו'): הקטן אינו נשחט
קדשים, אף על פי שהגדול
עומד אצלו, שהקדשים צריכים
מחשבה וחשקן אין לו מחשבה
אפילו היתה מחשבתו נכרת
מתוך מע... ומכאן הלהם
משנה שם, ור"ה הלכה דבתחי-
לת מסכת חולין על המשנה
דבחולין כשאחר עומד אצלו
כשרי. כשרי הברך והתנא
סוכר שאין צריכים כוונה ל'
שחיסה (שחיסת חולין). מזה
יש לדיק דבשחיסת קדשים צ'
ריכין כוונה. לא די אם אחר
עומד אצלו וביורה שחיסת
קרבן פסח, דהוא קדשים קלים
ששחיסתם בכל מקום, ואין ל'
הווכח על מחשבתו איך הוא,
וא"נה נכרת. אם כן, אין ספק
שקטן פסול לשחטן, וידוע כי
בהיות ישראל במצרים היה להם
דיו קטן כדמשהט מלשון ה'
כתוב (שמות וא-י) "ולקחתי
אתכם לי לעם..." ואו וידעתם
ה' תגיעו לבחינת דעת. לפי זה
בהשיבם לשחטן דעת פסח,
ובקיימם, ושחטו אותו כל קהל,
מאיליו הגיעו למדרגה זו של
וידעתם דעת" ויצאו מבחינת
קטן לבחינת גדול וזאת היה
ביום השבת המצוין. על כל קו'
ראים אותו שבת הגדול שבאו
או בני ישראל לבחינה זו להיות
גדול. בזה יש להסביר מהו
ההבטחה שהבטיח הקדוש ברוך
הוא לאברהם: "ואחרי כן יצא
ברכוש גדול" (בראשית ט"ו-
י"ד). וכי רכוש היה השאיפה
ומשא נפש של אברהם אבינו
אלא הו"ל אמרו במסכת סנה'
דרין (דף צ"ב): כל אדם שיש
בו דעת לסוף מתעשר, שנאמר,
(משלי כ"ד-ד) "ובדעת הדרים
ימלאו כל הון יקר ונעים".
נמצא בהבטחה זו של רכוש,
היינו שיתעשרו מרומת ה'
בטחת הדעת של "וידעתם".
ש"י.

שויתי ה' גוי ומצוררים בה א'
ריות וטאר חיות ועופות ו'
כדומה, אם נכון להתפלל לפני
ציורים אלו, אפשר שמפני
שכתוב שויתי גוי ע"כ אין חשש
זה עכ"ל. הנה כבר האריך
בכ"י ביו"ד סי' קמ"א בשם
כמה ראשונים דמ"ל לאמור מ'
שום שלא יא נראה כמשתחוה
להם והב"י חולק עליהם לדינא
כמש"ש בשם כמה פוסקים וכ"ס
שם בשו"ע ס"ו, ומכ"מ כ' הט"ז
דאין לצריר מטעם הנ"ל וע"ש
בב"ל. לצאורה נראה דוקא
בכותל מורה שמשתחוין שמה
אבל ראוי למחוק מכל הדפוסים
שמציירין צורות דאא לפעמים
הפחה בצד דרום או בצפון
וכסיוצאין משתחוין לצד ש'
כנגדו איכ אסור להיות שם
שום ציור וכל מי שיבדיל למחת
ואינו מוחה עתיד ליתן את ה'
דיו עכ"ד.
ואף למקבילים שאינן חוששין
לטעם ד' מ"ם מקפידין לטעם
אחר עמשש מד"מ משום
כדשהם נגד פניו יסתכל בהם
ולא יכוון בתפילתו לאביו ש'
הם הצלמים וכ"כ בש"ע או"ח
סי' צ' וע"ש בב"י בשם הרמב"ם
שכ' שאנחנו רגילים להעצים
עינינו בעת התפלה אם יקרה
לנו להתפלל נגד ציורים, ועמ"ש
הרמב"ם לאמור אף בסידרות
וכדומה שמתפללים בהם שיש
בהם ציורים אלא התבטל ה'
כוונה ע"י, והש"ך שאומר
הש"מ"ע בקול רם בלי עצימת
עניים בודאי נכון שלא יהיו
לפני ציורים למען לא יסתכלו
בהם והיו על קריב התפלה
ותפלת כל כהפללים לפני א'
בינו שבשמים ומדוע נשים לא
מכשול לבלבל כוונה ולפ"ז לא
נכון ציורים בכל כתלים כי
למה נגרע גם בשאר התפלות
כשיושבים? וההפסולים ומה?
גנים לטעם תפלה ובפרט ברה"ב
ויה"כ כשא"א שופך לבו לפני
קונו ואם הציורים שכנגד עי'
ניהם מבלבלים לכונות שבלב
בודאי לא נאה ולא יאה שיהיו
ציורים כאלה שם ואף שיש שם
שויתי ה' כו' אטו משום א"א יפל
פחד ה' פו' ההוהים שבימינו עד
שלא יראו את הציורים שכנגד
עניהם, ועשויה ה"ס היריד
סי' קכ"ט לענין בהכנס"ש שעשו
בחלונות וזכיות כצורתם מה כו'
בהם בתוכו שם כו' ד' אהיות
ע"ש שמסכי כן מה מכושר ה'
דבר ובפרט בצד מורה שהכל
משתחוים מולו בכניסתם ל'
בהכנס"ש ומבטיח שכר גדול למי
שיוכל לבטל ע"ש.

ומה טובה נעים בבכהכנ"ס
ובהמ"ד של היראים בפולין
שאין שם ציורים של חיות ו'
עופות, אבל בשאר ארצות כבר
הורגלו בזה בשנים האחרונות
לדלעתם הבכ"ס בהמ"ד ל'
הנות ניתנו וכשבאים לתוכם
להתפלל מצאנו שם מתן שרכם
בצד שיתענגו מראות עינם
מהציורים כי רובם אינם בני תורה
ואינם מבינים ההקפדה בזה ו'
שבשחא כיון דעל עול ולא תועיל
להם שום מחאה ומוטב שיהיו
שוגגים כו' (כנפיצה ל) ובין
בדאורייתא ובין בדרבנן אמרינן
הכי כשכורו לנו שלא ישמעו
לנו כמ"ש התוס' בשבת נ"ה
ובע"ז ד' ובכ"ס וכל הראשון
גם, חוק מדבר המפורש בתורה
כמ"ש הרא"ש בעתה"ש בבב"א
שם שום דבדואי מויד הוא כמ"ש